

**Αντιπροσωπεία
της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Ελλάδα**

Ημερίδα Εργασίας

«Ίδρυση Δικτύου ορολογίας για την ελληνική γλώσσα και μετάφραση»

Παρασκευή 3 Απριλίου 2015

Ακαδημία Αθηνών

Αρχές και μέθοδοι ορολογικών εργασιών και προτεινόμενο πρόγραμμα κατάρτισης

Κώστας Βαλεοντής

*Πρόεδρος της Ελληνικής Εταιρείας Ορολογίας
(ΕΛΕΤΟ)*

Διάρθρωση της ομιλίας

- 0 Εισαγωγή
- 1 Πέντε βασικές έννοιες της Ορολογίας: «αντικείμενο», «χαρακτηριστικό», «έννοια», «ορισμός» και «κατασήμανση»
- 2 Οι πέντε έννοιες ως «πρωταγωνιστές της γνώσης»
- 3 Οι αρχές σχηματισμού όρων και οι μηχανισμοί σχηματισμού ελληνικών όρων
- 4 Σχέδιο σεμιναριακού προγράμματος για την κατάρτιση των μελών του Δικτύου Ορολογίας

0 Εισαγωγή

Σύμφωνα με το «Τελικό Σχέδιο Συμφωνίας συνεργασίας για τη συγκρότηση και λειτουργία του **Δικτύου Ορολογίας για την Ελληνική Γλώσσα και Μετάφραση**»:

- α. Το Δίκτυο αποτελεί χώρο συγκέντρωσης και επαφών μεταξύ οργανισμών και φορέων του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα υπό την αιγίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Στον σκοπό του εντάσσονται:
- η ορολογική υποστήριξη των Υπηρεσιών Ελληνικής Μετάφρασης των θεσμικών οργάνων της ΕΕ, της δημόσιας διοίκησης, αλλά και γενικότερα των μεταφραστικών εργασιών σε Ελλάδα και Κύπρο,
 - η καθιέρωση και χρήση κοινώς αποδεκτής ελληνικής ορολογίας,
 - η βελτίωση της ποιότητας επικοινωνίας στην ελληνική γλώσσα.
 - η συγκέντρωση ορολογικού υλικού,
 - η απόδοση καινοφανών όρων στα ελληνικά
 - η υποβολή προτάσεων για τη βελτίωση των διαθέσιμων πόρων (κυρίως της IATE),
 - η αναβάθμιση της ποιότητας των ορολογικών εργασιών και
 - η καλύτερη αξιοποίηση των ορολογικών πόρων, των βάσεων και πληροφοριακών συστημάτων και πληροφορικών εργαλείων στη μετάφραση.

Εισαγωγή

- β. Στο πλαίσιο του Δικτύου θα λειτουργεί Υπηρεσία Επείγουσας Απόδοσης Όρων.
- γ. Το Δίκτυο θα εξασφαλίζει τη δημοσιοποίηση της παραγόμενης ορολογίας σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης (Βάση ΙΑΤΕ) και σε εθνικό επίπεδο (Βάσεις ΕΛΕΤΟ και ΕΣΥΠ/ΕΛΟΤ).
- δ. Στο πλαίσιο του Δικτύου, με σκοπό την υλοποίηση εργασιών επί συγκεκριμένων θεμάτων, θα λειτουργούν Ομάδες Εργασίας (ΟΕ), οι οποίες:
 - συγκροτούνται με απόφαση της Συντονιστικής Επιτροπής και μπορεί να είναι προσωρινές ή μόνιμες,
 - επιλέγουν τον συντονιστή τους η καθεμιά,
 - συνεδριάζουν (φυσικά ή ηλεκτρονικά) τακτικά και κάθε φορά που το απαιτούν οι περιστάσεις,
 - θεσπίζουν τον εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας τους, φροντίζοντας οι αποφάσεις να λαμβάνονται κατά προτίμηση με συναίνεση.
 - υποβάλλουν ετήσια έκθεση των δραστηριοτήτων τους στην γενική συνέλευση των μελών του Δικτύου.
 - ενημερώνουν (μερίμνη του συντονιστή τους) τακτικά την Συντονιστική Επιτροπή για τις δραστηριότητές τους.

Εισαγωγή

Είναι φανερό ότι τα άτομα που συμμετέχουν σε μια τέτοια εκτεταμένη δικτύωση

με σκοπό την **ορολογική εργασία** που προαναφέρθηκε

(ορολογική υποστήριξη,

παραγωγή ή υιοθέτηση όρων,

δημιουργία, συντήρηση και βελτίωση ορολογικών πόρων, κτλ.)

είναι ανάγκη να αποκτήσουν κοινή **ορολογική παιδεία**,

ώστε να επιτυγχάνεται άνετη και αναμφίσημη επικοινωνία μεταξύ τους με τη χρήση της **ειδικής γλώσσας** του τομέα της Ορολογίας.

Εισαγωγή

Παρακάτω, θα ασχοληθούμε με τις **πέντε πιο βασικές έννοιες της Ορολογίας**:

θα πούμε πώς ορίζει τις έννοιες αυτές η **Ορολογία**, ποιες είναι οι **σχέσεις** τους μεταξύ τους και πώς διατυπώνονται γλωσσικά αυτές οι σχέσεις·

θα περιγράψουμε, εν συντομία, τον πρωταγωνιστικό ρόλο που παίζουν οι έννοιες αυτές στην **δημιουργία, περιγραφή και μετάδοση** της γνώσης, αναλύοντας παραστατικά ορισμένους «**δρόμους της γνώσης**» και την σειρά με την οποία συμμετέχουν σ' αυτούς οι έννοιες αυτές.

Η γνώση των στοιχείων αυτών αποτελεί βάση για την κατανόηση του ευρύτερου αντικειμένου της Ορολογίας και είναι απαραίτητη για την οποιαδήποτε **ορολογική εργασία**.

Τέλος, θα δώσουμε ένα σχέδιο σεμιναριακού προγράμματος για τα μέλη του Δικτύου.

1 Πέντε βασικές έννοιες της Ορολογίας: «αντικείμενο», «χαρακτηριστικό», «έννοια», «ορισμός» και «κατασήμενση»

Κάθε στιγμή, ο κόσμος γύρω μας και μέσα μας, οτιδήποτε δηλαδή αισθανόμαστε με τις αισθήσεις μας (αντιλαμβανόμαστε) και οτιδήποτε συλλαμβάνουμε με το νου μας (διανοούμαστε), αποτελείται από **αντικείμενα**.

Υπάρχει, δηλαδή, ο ανθρώπινος νους και τα *αντικείμενα*.

Η λέξη **αντικείμενο** εδώ διαφέρει λίγο από την κοινή της σημασία· δεν αφορά μόνο υλικά σώματα, αλλά και σωματικά και διανοητικά συμβάντα και καταστάσεις.

Ο διεθνώς τυποποιημένος ορισμός του **αντικειμένου**, στην Ορολογία, είναι:

«κάθε τι αντιληπτό μέσω των αισθήσεων ή συλληπτό μέσω του νου»

1 Πέντε βασικές έννοιες της Ορολογίας: «αντικείμενο», «χαρακτηριστικό», «έννοια», «ορισμός» και «κατασήμενση»

π.χ.

ένα συγκεκριμένο **υλικό σώμα** που το βλέπουμε (εκείνη τη στιγμή που το βλέπουμε),

ένα **αφηρημένο μέγεθος** που σκεπτόμαστε (εκείνη τη στιγμή που το σκεπτόμαστε),

ένα **σωματικό συμβάν** που αισθανόμαστε (εκείνη τη στιγμή που το αισθανόμαστε),

ένα **εξωπραγματικό όν** που φανταζόμαστε (εκείνη τη στιγμή που το φανταζόμαστε).

Η κύρια ιδιότητα ενός αντικειμένου είναι η **ατομικότητά** του· το κάθε αντικείμενο είναι μοναδικό.

1 Πέντε βασικές έννοιες της Ορολογίας: «αντικείμενο», «χαρακτηριστικό», «έννοια», «ορισμός» και «κατασήμενση»

Τα **αντικείμενα** δηλαδή είναι οι **βασικές ψηφίδες** του υπαρκτού κόσμου,
τα **ιδιαίτερα φαινόμενα της πραγματικότητας**,
είτε αυτής που μας περιβάλλει, της **αντιληπτής εξωτερικής**
ή **σωματικής** πραγματικότητας,
είτε αυτής που υπάρχει μέσα στο νου μας, της **νοητής**
εσωτερικής πραγματικότητας.

1 Πέντε βασικές έννοιες της Ορολογίας: «αντικείμενο», «χαρακτηριστικό», «έννοια», «ορισμός» και «κατασήμανση»

Παραδείγματα «**αντικειμένων**»:

το μολύβι μου (όπως μπορώ να το κρατώ και το βλέπω ή να γράφω κάποια στιγμή)

το φεγγάρι (όπως μπορώ να το παρατηρήσω κάποιο βράδυ)

ο σκύλος του Α (όπως μπορώ να τον δω κάποια στιγμή μπροστά μου και να μου κουνά την ουρά του)

ο πονόδοντός μου (που αισθάνθηκα τη στιγμή που μου τρόχιζε ένα ιδιαίτερο δόντι ο οδοντίατρος τη Δευτέρα)

η αφηρημάδα μου (τη στιγμή που μου μιλούσες την Κυριακή)

ο μαγνητικός βορράς (που μπορώ κάποια στιγμή να τον προσδιορίσω με μια μαγνητική πυξίδα)

το τρικέφαλο τέρας (που σκέφτηκα την ώρα που έγραφα μια φανταστική περιπέτεια).

1 Πέντε βασικές έννοιες της Ορολογίας: «αντικείμενο», «χαρακτηριστικό», «έννοια», «ορισμός» και «κατασήμενση»

Τα αντικείμενα έχουν/εμφανίζουν **ιδιότητες**, είτε **ενδογενείς** (δηλ. από τη φύση τους) είτε **εξωγενείς** (δηλαδή από τη σχέση τους – μέσα στον νου μας – με άλλα αντικείμενα).

Ας θεωρήσουμε ένα υλικό αντικείμενο: **το μολύβι μου**, με το οποίο γράφω αυτή τη στιγμή.

Αυτό έχει κάποια **ιδιότητα** που την αντιλαμβάνομαι με τα μάτια μου ως κόκκινο χρώμα και την έχω καταχωρήσει στον νου μου ως ένα **χαρακτηριστικό**: το χαρακτηριστικό είναι κόκκινο.

Άλλα χαρακτηριστικά που έχω στον νου μου για το μολύβι μου:

1 Πέντε βασικές έννοιες της Ορολογίας: «αντικείμενο», «χαρακτηριστικό», «έννοια», «ορισμός» και «κατασήμανση»

Αντικείμενο: **το μολύβι μου** και μερικά **χαρακτηριστικά** που έχω στον νου μου για το μολύβι μου.

- είναι κόκκινο (ενδογενές χαρακτηριστικό)
- έχει πυρήνα από γραφίτη (ενδογενές χαρ.)
- έχει ξύλινο κυλινδρικό περίβλημα (ενδογενές χαρ.)
- το χρησιμοποιώ για να γράφω ή για να σχεδιάζω (εξωγενές χαρ.)
- μου το έκανε δώρο ο συνάδελφος Α (εξωγενές χαρ.)
- όταν φθαρεί η μύτη του το ξύνω με την ξύστρα που έχω στο γραφείο μου (εξωγενές χαρ.)
- το έχασα προχτές και το έψαχνα για πολλή ώρα (εξωγενές χαρ.)

1 Πέντε βασικές έννοιες της Ορολογίας: «αντικείμενο», «χαρακτηριστικό», «έννοια», «ορισμός» και «κατασήμενση»

Το **χαρακτηριστικό** δηλαδή είναι νοητικό κατασκευάσμα· είναι «*νοητική αφαίρεση μιας ιδιότητας ενός αντικειμένου ή ενός συνόλου αντικειμένων*»

Στο παραπάνω παράδειγμα είχα **ένα** αντικείμενο, **το μολύβι μου**.

Ξέρω, όμως, έχω δει, έχω χρησιμοποιήσει, έχω δει να χρησιμοποιούνται και άλλα αντικείμενα σαν το μολύβι μου.

Για όλα αυτά έχω στον νου μου αντίστοιχα **κοινά χαρακτηριστικά**, όπως:

έχουν πυρήνα από γραφίτη,

έχουν ξύλινο περίβλημα,

χρησιμοποιούνται για γράψιμο ή για σχεδίαση.

Τα χαρακτηριστικά αυτά είναι *κοινά*, αφορούν κάθε αντικείμενο της ομάδας.

1 Πέντε βασικές έννοιες της Ορολογίας: «αντικείμενο», «χαρακτηριστικό», «έννοια», «ορισμός» και «κατασήμενση»

Μέσα στον νου μου, όμως, οποιαδήποτε στιγμή (και όχι μόνο όταν το βλέπω ή όταν γράφω με αυτό) έχω την **έννοια «το μολύβι μου»**.

Μπορώ να μιλάω γι' αυτό οποτεδήποτε· ακόμα και όταν δεν το έχω πια, γιατί το έχασα ή γιατί μου τέλειωσε.

Τι είναι η **έννοια**;

Η έννοια «**το μολύβι μου**» είναι ο **μοναδικός συνδυασμός των χαρακτηριστικών** που έχω στο νου μου για το συγκεκριμένο αντικείμενο.

Η έννοια είναι

*«μονάδα γνώσης που δημιουργείται από έναν μοναδικό συνδυασμό **χαρακτηριστικών**»*

1 Πέντε βασικές έννοιες της Ορολογίας: «αντικείμενο», «χαρακτηριστικό», «έννοια», «ορισμός» και «κατασήμενση»

Για την ομάδα αντικειμένων που αναφέρθηκε παραπάνω έχει δημιουργηθεί στον νου μου μια άλλη έννοια: η **έννοια «μολύβι»**.

Μπορώ να μιλάω για οποιοδήποτε **«μολύβι»**, οποτεδήποτε, χωρίς να έχω μπροστά μου – εκείνη τη στιγμή – κανένα ιδιαίτερο από τα αντικείμενα της ομάδας να ερεθίζει τις αισθήσεις μου, ούτε και την σκέψη μου.

Η **έννοια**, δηλαδή, είναι **νοητικός αντιπρόσωπος** ενός μεμονωμένου αντικειμένου (**ατομική έννοια**) ή μιας ομάδας αντικειμένων (**γενική έννοια**).

1 Πέντε βασικές έννοιες της Ορολογίας: «αντικείμενο», «χαρακτηριστικό», «έννοια», «ορισμός» και «κατασήμανση»

Όστε, όταν συζητώ για **το μολύβι μου** ή για οποιοδήποτε **μολύβι**, χωρίς να τα έχω μπροστά μου και να ερεθίζουν τις αισθήσεις μου, αναφέρομαι σ' αυτά και τα περιγράφω, τα σχολιάζω, χρησιμοποιώντας τη **γνώση μου** γι' αυτά.

Για κάθε ένα από αυτά υπάρχει αποθηκευμένος στον νου μου **ένας μοναδικός συνδυασμός** (ένα σύνολο αλληλοσυνδεόμενων) **χαρακτηριστικών** που όλα μαζί αντιπροσωπεύουν στο νου μου το ιδιαίτερο αντικείμενο ή την ομάδα αντικειμένων.

Αυτός ο συνδυασμός έχει δημιουργήσει στο νου μου μια αντίστοιχη μονάδα γνώσης: την **έννοια «το μολύβι μου»**, την **έννοια «μολύβι»**, ...

1 Πέντε βασικές έννοιες της Ορολογίας: «αντικείμενο», «χαρακτηριστικό», «έννοια», «ορισμός» και «κατασήμανση»

Όταν επικοινωνούμε και ανακοινώνουμε στον άλλον οτιδήποτε ακολουθούμε την κατεύθυνση:

αντικείμενα → έννοιες → επικοινωνία.

Πριν δηλαδή από το στάδιο της όποιας ανακοίνωσής μας στον άλλο έχει μεσολαβήσει ένα στάδιο **εννοιοποίησης** και η επικοινωνία γίνεται **σε στάθμη εννοιών**.

Οι **έννοιες**, ως νοητικά κατασκευάσματα, δεν είναι αντικείμενα, αισθητά, αντιληπτά· δεν είναι φωτεινές/ορατές εικόνες, δεν είναι ήχοι, δεν είναι άλλου είδους ερεθίσματα που τα αντιλαμβανόμαστε με κάποια άλλη αίσθησή μας.

Για να αναφερθούμε σ' αυτές χρειαζόμαστε τη βοήθεια της **γλώσσας** για να τις **περιγράψουμε/παραστήσουμε**, καταρχήν σε **νοητικό επίπεδο** και, στη συνέχεια, να εξωτερικεύσουμε την **περιγραφή/παράσταση** αυτήν με κάποιον από τους τρόπους χρήσης της γλώσσας στην επικοινωνία (*προφορικά, γραπτά₁₇, ...*).

1 Πέντε βασικές έννοιες της Ορολογίας: «αντικείμενο», «χαρακτηριστικό», «έννοια», «ορισμός» και «κατασήμανση»

Μια από τις παραστάσεις αυτές είναι ο **ορισμός** της έννοιας.

Ο **ορισμός** είναι

«παράσταση μιας **έννοιας** μέσω μιας περιγραφικής δήλωσης που εξυπηρετεί τη διαφοροποίησή της από συναφείς **έννοιες**».

Με τον «ορισμό» **ορίζεται** (= οριοθετείται, περιορίζεται) μια έννοια·

καθορίζονται δηλαδή τα ορίά της, τα σύνορά της, από τις γειτονικές έννοιες.

Ο «ορισμός» **παριστάνει** την **έννοια** με περιγραφικό τρόπο (γραπτό, προφορικό ή άλλον τρόπο επικοινωνίας)· την **αντιπροσωπεύει** πλήρως.

Μέσω αυτού δεν αφήνεται καμιά αμφιβολία για το ποια ακριβώς είναι η έννοια

1 Πέντε βασικές έννοιες της Ορολογίας: «αντικείμενο», «χαρακτηριστικό», «έννοια», «ορισμός» και «κατασήμανση»

Επειδή, όμως, σημαντική απαίτηση της επικοινωνίας είναι η συντομία, όταν επικοινωνούμε και αναφερόμαστε σε **έννοιες** δεν χρησιμοποιούμε τον πλήρη **ορισμό** τους, αλλά μια άλλη ισοδύναμη γλωσσική ή μη γλωσσική παράσταση: την **κατασήμανση**.

Η **κατασήμανση** είναι μια **λέξη** ή μια σύντομη **φράση** (από μερικές λέξεις) ή ένα **σύμβολο** (γραφικό ή άλλο) που *παριστάνει* την έννοια ισοδύναμα με τον ορισμό.

Η **κατασήμανση** είναι

*«παράσταση μιας **έννοιας** με ένα σημείο (= σημάδι) που την υποδηλώνει».*

Η ισοδυναμία της **κατασήμανσης** και του **ορισμού** ως παραστάσεων της έννοιας φαίνεται και από τον τρόπο με τον οποίο αυτά αποδίδονται, προφορικά ή γραπτά: ως δύο μέλη μιας ισότητας, από τα οποία, συνήθως, το πρώτο είναι η **κατασήμανση** και το δεύτερο είναι ο **ορισμός**

1 Πέντε βασικές έννοιες της Ορολογίας: «αντικείμενο», «χαρακτηριστικό», «έννοια», «ορισμός» και «κατασήμενση»

Παραδείγματα:

μολύβι: *όργανο γραφής στο οποίο το υλικό γραφής είναι γραφίτης, ή*

μολύβι = *όργανο γραφής στο οποίο το υλικό γραφής είναι γραφίτης*

που ισοδυναμούν με τις προτάσεις:

Μολύβι είναι όργανο γραφής στο οποίο το υλικό γραφής είναι γραφίτης

Μολύβι σημαίνει όργανο γραφής στο οποίο το υλικό γραφής είναι γραφίτης

οι οποίες με τη σειρά τους λένε το εξής:

Συμφωνούμε ή έχει συμφωνηθεί (παλιότερα) ότι την **έννοια** που περιγράφει αναλυτικά ο **ορισμός** (δηλαδή: *όργανο γραφής στο οποίο το υλικό γραφής είναι γραφίτης*) την λέμε **μολύβι**.

1 Πέντε βασικές έννοιες της Ορολογίας: «αντικείμενο», «χαρακτηριστικό», «έννοια», «ορισμός» και «κατασήμανση»

Άλλα παραδείγματα ορισμών:

μηχανικό μολύβι: μολύβι που αποτελείται από ένα (μόνιμο) περίβλημα, μια μύτη από γραφίτη και έναν μηχανισμό προώθησης της μύτης

ορθογώνιο: παραλληλόγραμμο που έχει όλες τις γωνίες του ορθές

Κούκη: σκυλίτσα, ράτσας κανίς-γκριφόν, άσπρη με δίχρωμο πρόσωπο, που ανήκει στον φίλο μου τον Μιχάλη

ένα, 1: ο πρώτος στη σειρά φυσικός αριθμός

€, euro, ευρώ: το κοινό νόμισμα των χωρών: Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Ελλάδα, Εσθονία, Ιρλανδία, Ισπανία, Ιταλία, Κύπρος, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Ολλανδία, Πορτογαλία, Σλοβακία, Σλοβενία, Φινλανδία

1 Πέντε βασικές έννοιες της Ορολογίας: «αντικείμενο», «χαρακτηριστικό», «έννοια», «ορισμός» και «κατασήμανση»

Ο **ορισμός** είναι πάντοτε *λεκτική* (με λέξεις) παράσταση.

Η **κατασήμανση** μπορεί να είναι *λεκτική* ή *μη λεκτική* παράσταση.

Η λεκτική κατασήμανση μιας *ατομικής έννοιας* λέγεται **όνομα** ή **κατονομασία**, ενώ

η λεκτική κατασήμανση μια *γενικής έννοιας* λέγεται **όρος**.

Συχνή μη λεκτική κατασήμανση είναι το **σύμβολο**.

Δηλαδή:

- με **όρους** κατασημαίνονται *γενικές έννοιες*,
- με **ονόματα** κατασημαίνονται *ατομικές έννοιες*,
- ενώ με **σύμβολα** κατασημαίνονται τόσο *γενικές* όσο και *ατομικές έννοιες*.

1 Πέντε βασικές έννοιες της Ορολογίας: «αντικείμενο», «χαρακτηριστικό», «έννοια», «ορισμός» και «κατασήμανση»

Ο **όρος** και το **όνομα** είναι, λοιπόν, *λεκτικές κατασημάνσεις*, ενώ το **σύμβολο** είναι *μη λεκτική κατασήμανση*.

Από τα προηγούμενα παραδείγματα,

οι κατασημάνσεις **μολύβι**, **μηχανικό μολύβι**, **ορθογώνιο**, **euro**, **ευρώ** είναι *όροι*,

οι κατασημάνσεις **Κούκη**, **ένα** είναι *ονόματα*,

ενώ οι κατασημάνσεις **1**, **€** είναι *σύμβολα*.

Συχνά με τον όρο **όρος** καλύπτονται και τα *ονόματα* ή ακόμα και τα *σύμβολα*.

1 Πέντε βασικές έννοιες της Ορολογίας: «αντικείμενο», «χαρακτηριστικό», «έννοια», «ορισμός» και «κατασήμανση»

Όπως ο **ορισμός** έτσι και η **κατασήμανση** αποτελεί παράσταση της έννοιας και στην πράξη είναι συμπύκνωση του ορισμού.

Η διαφορά της από τον ορισμό είναι ότι ο **ορισμός δηλώνει περιγραφικά την έννοια και την προσδιορίζει πλήρως** καθορίζοντας τα όριά της από τις γειτονικές και συναφείς έννοιες,

ενώ η κατασήμανση ενέχει το στοιχείο της σύμβασης:

η κατασήμανση είναι μια – λεκτική ή μη λεκτική – παράσταση, ένα σημείο (= σημάδι), που **συμφωνούμε** ότι θα αντιπροσωπεύει την **έννοια**, της οποίας πάντα η ουσία γίνεται αντιληπτή μόνο μέσω του **ορισμού**.

1 Πέντε βασικές έννοιες της Ορολογίας: «αντικείμενο», «χαρακτηριστικό», «έννοια», «ορισμός» και «κατασήμανση»

Με άλλα λόγια, ενώ ο ορισμός **παριστάνει περιγραφικά** την έννοια, η κατασήμανση την **παριστάνει συμβατικά**.

Στη **σύμβαση** αυτή της κατασήμανσης εμπλέκονται οι εμπειρογνώμονες του σχετικού θεματικού πεδίου.

Σφυρηλάτημα τέτοιων **συμβάσεων** αποτελεί η **οροδοτική εργασία** των οργάνων Ορολογίας (επιτροπών, ομάδων, ...).

Το ερώτημα πόσο «**αυθαίρετο**» είναι αυτό το «σημάδι» της **κατασήμανσης** επιβάλλει την ανάγκη καθορισμού «**αρχών**» **κατασήμανσης** (ή **ονοματοδοσίας** ή **οροδοσίας**) οι οποίες καταρχήν έχουν διαγλωσσικό χαρακτήρα (και αποτελούν αντικείμενο μελέτης του ISO), συνδέονται όμως πολύ στενά και με τα χαρακτηριστικά του συστήματος της συγκεκριμένης γλώσσας.

1 Πέντε βασικές έννοιες της Ορολογίας: «αντικείμενο», «χαρακτηριστικό», «έννοια», «ορισμός» και «κατασήμενση»

Οι αρχές που διατυπώνονται από τον ISO δεν εξαντλούν το θέμα για την ελληνική.

Η **ελληνική γλώσσα** είναι γλώσσα κλιτή με εξαιρετικά δυνατή **παραγωγική** και **συνθετική** ικανότητα και χρειάζεται πολύ μεγάλη προσοχή στη διαχείριση αυτής της «αυθαιρεσίας».

Οι **οικογένειες λέξεων** της ελληνικής είναι τόσο πολυμελείς και πλούσιες που αν κανένας χρησιμοποιήσει ως **λεκτική κατασήμενση** μιας νέας έννοιας μια **απλή λέξη**,

η **οικογένεια** που ήδη υπάρχει πίσω από αυτήν την απλή λέξη ή που μπορεί να προκύψει από αυτήν

είναι ολόκληρο **πλέγμα** *λεκτικών κατασημάτων* (δηλ. *όρων* και *ονομάτων*) που απορρέουν αυτόματα και που είναι στη διάθεση του οροθέτη/ονοματοθέτη να τις χρησιμοποιήσει όποτε τις χρειαστεί.

1 Πέντε βασικές έννοιες της Ορολογίας: «αντικείμενο», «χαρακτηριστικό», «έννοια», «ορισμός» και «κατασήμενση»

Με τη συστηματική περιγραφή και τη μετάδοση της γνώσης μέσω των όρων ασχολείται η **Ορολογία**.

Η Ορολογία μελετά, οργανώνει, εμπλουτίζει και αναπτύσσει τις **ειδικές γλώσσες** των διάφορων θεματικών πεδίων ώστε να περιγράφουν και να μεταφέρουν σωστά τις αντίστοιχες γνώσεις.

Το σχήμα 1 δείχνει σχηματικά τη μετάδοση της γνώσης από έναν άνθρωπο (αποστολέα) **Α** σε έναν άλλον άνθρωπο (παραλήπτη) **Π**.

1 Πέντε βασικές έννοιες της Ορολογίας: «αντικείμενο», «χαρακτηριστικό», «έννοια», «ορισμός» και «κατασήμενση»

Σύστημα μετάδοσης γνώσης

A

Π

Η **γνώση** μετατρέπεται από τον **Αποστολέα** σε **γλώσσα** με τη χρήση των όρων, **μεταδίδεται ως γλώσσα** μέσω του εκάστοτε καναλιού μετάδοσης (κωδικοποιημένη κατάλληλα) και στη λήψη μέσω της αντίστροφης μετατροπής – πάλι με τη χρήση των όρων – αποκτάται από τον **Παραλήπτη** ως **γνώση**

2 Οι πέντε έννοιες ως «πρωταγωνιστές της γνώσης»

Αναφέρθηκαν οι πέντε πιο βασικές έννοιες της Ορολογίας, που πάνω τους στηρίζεται όλη η ορολογική εργασία, γιατί αποτελούν τους «πρωταγωνιστές της γνώσης»: «αντικείμενο», «χαρακτηριστικό», «έννοια», «ορισμός» και «κατασήμενση», με κεντρικό πρωταγωνιστή την «έννοια».

Οι έννοιες αυτές και οι σχέσεις που τις διέπουν πρέπει να κατανοηθούν πλήρως.

Η καθημερινή γλώσσα δεν απαιτεί αυστηρότητα σε πάρα πολλά πράγματα· υπάρχει μια ελευθερία και ποικιλία «εκπομπής» (έκφρασης) του ίδιου μηνύματός μας προς τους άλλους· και από την άλλη πλευρά υπάρχει μια ελευθερία και ποικιλία «λήψης» και «ερμηνείας», ώστε δεν παρουσιάζονται ουσιαστικά προβλήματα στην απλή καθημερινή επικοινωνία, δεδομένου ότι πολλές φορές «χοντρικά» λέμε στον άλλο αυτό που θέλουμε κι αυτός «χοντρικά» καταλαβαίνει· κι ας μην είναι απόλυτα σωστή η έκφρασή μας, κι ας μην δηλώνουμε με αυστηρή ορθότητα τις σχετικές έννοιες.

2 Οι πέντε έννοιες ως «πρωταγωνιστές της γνώσης»

Όταν όμως φύγουμε από το περιβάλλον της απλής καθημερινής επικοινωνίας και πάμε στο χώρο που μας απασχολεί, δηλαδή στην **περιγραφή και μετάδοση της γνώσης**, τότε χάνεται πολλή από αυτήν την ελευθερία.

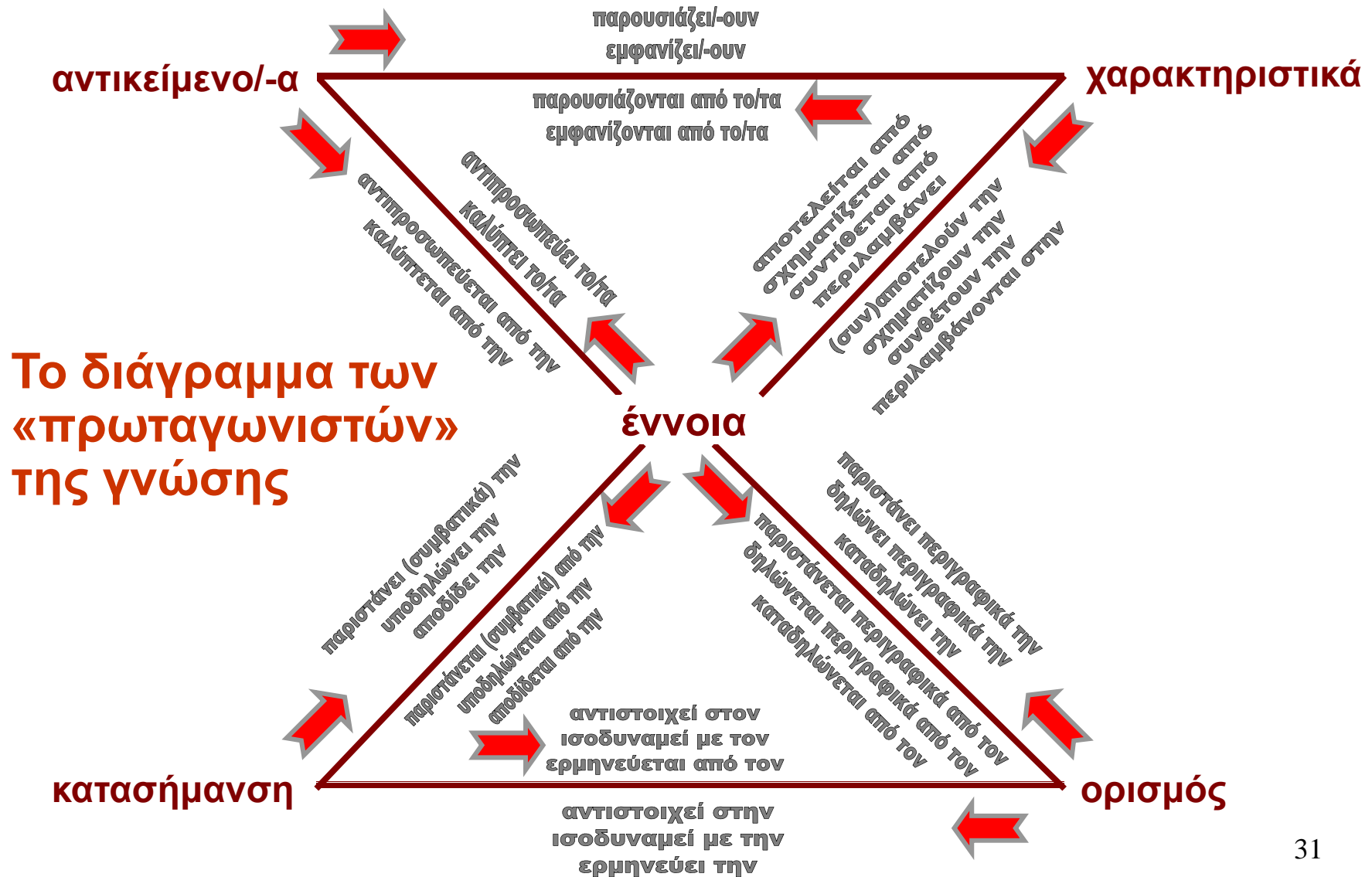
Τότε πρέπει να **σταθμίζουμε το τι λέμε· το πώς το διατυπώνουμε.**

Μεταξύ των «πρωταγωνιστών της γνώσης» χρησιμοποιούμε διάφορες εκφράσεις που πρέπει να κατοπτρίζουν τις πραγματικές σχέσεις τους.

Στο σχήμα που ακολουθεί δίνεται το **διάγραμμα** αυτών των πέντε «πρωταγωνιστών»

και μερικές από τις **ρηματικές εκφράσεις** που μπορούν να χρησιμοποιούνται μεταξύ τους, γιατί βασίζονται στις μεταξύ τους σχέσεις.

2 Οι πέντε έννοιες ως «πρωταγωνιστές της γνώσης»

2 Οι πέντε έννοιες ως «πρωταγωνιστές της γνώσης»

Συνοπτικά, σωστές είναι οι ακόλουθες ρηματικές εκφράσεις ή οι ισοδύναμές τους:

- ☞ Το αντικείμενο παρουσιάζει/εμφανίζει χαρακτηριστικά (χαρακτηρίζεται από αυτά στον ανθρώπινο νου)· αντίστροφα: τα χαρακτηριστικά παρουσιάζονται/εμφανίζονται από το αντικείμενο (το χαρακτηρίζουν στον ανθρώπινο νου).
- ☞ Η έννοια αντιπροσωπεύει/καλύπτει το/τα αντικείμενο/-α (στον ανθρώπινο νου)· αντίστροφα: το/τα αντικείμενο/-α αντιπροσωπεύεται/-ονται ή καλύπτονται από την έννοια (στον ανθρώπινο νου).
- ☞ Χαρακτηριστικά (ένας μοναδικός συνδυασμός από αυτά) (συν)αποτελούν/ σχηματίζουν/ συνθέτουν/συνιστούν την έννοια, περιλαμβάνονται σ' αυτήν· αντίστροφα: η έννοια αποτελείται/σχηματίζεται/συντίθεται/συνίσταται από χαρακτηριστικά, περιλαμβάνει χαρακτηριστικά.

2 Οι πέντε έννοιες ως «πρωταγωνιστές της γνώσης»

- ☞ Ο **ορισμός** παριστάνει/δηλώνει περιγραφικά την έννοια (την **ορίζει**, την **καταδηλώνει**)· αντίστροφα: η έννοια παριστάνεται/δηλώνεται περιγραφικά από τον **ορισμό** (**ορίζεται/καταδηλώνεται** από αυτόν)
- ☞ Η **κατασήμανση** (όρος, όνομα, σύμβολο) παριστάνει/δηλώνει **συμβατικά** την έννοια (την (κατα)σημαίνει, την **υποδηλώνει**)· αντίστροφα: η έννοια παριστάνεται/ δηλώνεται **συμβατικά** από την **κατασήμανση** (κατα)σημαίνεται/ **υποδηλώνεται** από αυτήν).
- ☞ Η **κατασήμανση** (όρος, όνομα, σύμβολο) **δεν ορίζει** την έννοια **ούτε ορίζεται** από τον **ορισμό**· η **κατασήμανση κατά σύμβαση** παριστάνει/αντιπροσωπεύει (σημαίνει) την έννοια και **αντιστοιχίζεται** (ή **ισοδυναμεί** στην αντιπροσώπευση αυτή) με τον **ορισμό**.

2 Οι πέντε έννοιες ως «πρωταγωνιστές της γνώσης»

☞ Η κατασήμενση (όρος, όνομα, σύμβολο) **αντιστοιχεί** στον ορισμό, **ισοδυναμεί** με αυτόν ή **ερμηνεύεται** από αυτόν· αντίστροφα: ο ορισμός **αντιστοιχεί** στην κατασήμενση, **ισοδυναμεί** με αυτήν ή την **ερμηνεύει**.

☞ Η σχέση που υπάρχει ανάμεσα στο **αντικείμενο** και στην **κατασήμενση** (όρο, όνομα, σύμβολο) ή ανάμεσα στο **αντικείμενο** και στον **ορισμό**, είναι εκείνη που καθορίζεται μέσω της **έννοιας**.

Με την **κατασήμενση** δεν **κατασημαίνεται** και με τον ορισμό δεν **ορίζεται** ένα αντικείμενο· η έννοιά του **κατασημαίνεται** και **ορίζεται**.

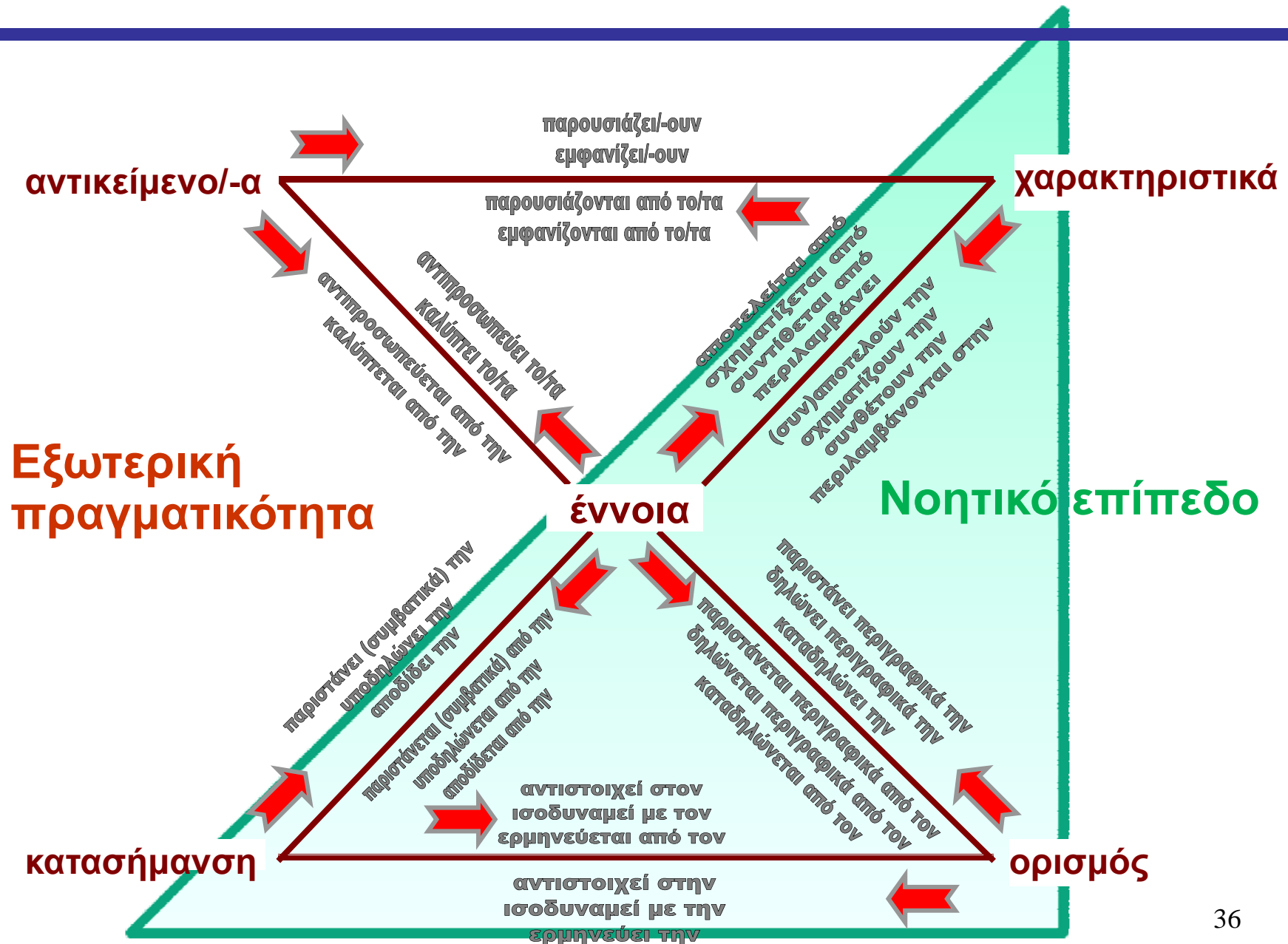
2 Οι πέντε έννοιες ως «πρωταγωνιστές της γνώσης»

Όταν δείχνουμε ένα αντικείμενο και ρωτάμε «**Τί είναι αυτό;**» η απάντηση που λαμβάνουμε είναι η **κατασήμανση** ή ο **ορισμός** της **έννοιας** η οποία αντιπροσωπεύει το **αντικείμενο** διότι αυτά είναι οι **παραστάσεις** της έννοιας με τις οποίες μπορούμε να αναφερθούμε σ' αυτήν

Όταν δείχνουμε ένα **αντικείμενο** και ρωτάμε «**Πώς το λένε;**» η απάντηση που λαμβάνουμε είναι η **κατασήμανση** της **έννοιας** (ατομικής ή γενικής) η οποία αντιπροσωπεύει το **αντικείμενο**.

- ☞ Η σχέση που υπάρχει ανάμεσα στα **χαρακτηριστικά** και στην **κατασήμανση** (όρο, όνομα, σύμβολο) ή ανάμεσα στα **χαρακτηριστικά** και στον **ορισμό**, είναι εκείνη που καθορίζεται μέσω της **έννοιας**. Η **κατασήμανση** και ο **ορισμός** **βασίζονται** στα **χαρακτηριστικά**.

2 Οι πέντε έννοιες ως «πρωταγωνιστές της γνώσης»

2 Οι πέντε έννοιες ως «πρωταγωνιστές της γνώσης»

Εστιάζοντας στην *λεκτική κατασήμανση* (όρο ή όνομα), σύμφωνα με τα παραπάνω και με το πρότυπο ΕΛΟΤ 402, συνοψίζουμε τα ακόλουθα:

α. Ένας όρος (ή ένα όνομα)

- ☞ **κατασημαίνει** μια έννοια (και είναι **κατασήμανση** της έννοιας)
- ☞ **παριστάνει** μια έννοια (αφού η κατασήμανση είναι **παράσταση** της έννοιας)
- ☞ **αντιπροσωπεύει** μια έννοια (και είναι **αντιπρόσωπος** της έννοιας)
- ☞ **αποδίδει** μια έννοια (άρα αποτελεί και **απόδοση** μιας έννοιας)
- ☞ **εκφράζει γλωσσικά** μια έννοια (άρα αποτελεί και **γλωσσική έκφραση** μιας έννοιας)
- ☞ **υποδηλώνει** μια έννοια (άρα αποτελεί και **υποδήλωση** μιας έννοιας)
- ☞ **σημαίνει** μια έννοια (αποτελεί το «**σημαίνον**» της γλωσσολογίας, ενώ η έννοια είναι το «**σημαινόμενο**» ή η «**σημασία**» του όρου)

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Η **έννοια** την οποία κατασημαίνει ένας όρος (ή ένα όνομα) μπορεί να λέγεται και **έννοια του όρου** (ή **έννοια του ονόματος**).³⁷

2 Οι πέντε έννοιες ως «πρωταγωνιστές της γνώσης»

β. Ένας όρος (ή ένα όνομα) **δεν ορίζεται**· η έννοιά του είναι αυτή που **ορίζεται**. Η ερώτηση «*Πώς ορίζεται ο όρος τάδε;*» για την Ορολογία δεν είναι ορθή. Η ορθή ερώτηση είναι «*Πώς ορίζεται η έννοια τάδε;*»

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Η ερώτηση π.χ. «*Πώς ορίζεται η ορμή στη φυσική;*» είναι ορθή και σημαίνει «*Πώς ορίζεται η έννοια “ορμή” στη φυσική;*» και **όχι** «*Πώς ορίζεται ο όρος ορμή στη φυσική;*». Η ερώτηση «*Τι σημαίνει ορμή στη Φυσική;*» είναι ορθή και σημαίνει «*Ποια έννοια κατασημαίνει/αποδίδει/... ο όρος ορμή στη φυσική;*»

γ. Ένας όρος (ή ένα όνομα) **δεν εξαρτάται από το συγκεκριμένο**. Αν η **λέξη** ή η **φράση** που συνιστά τον όρο (ή το όνομα), σε κάποιο άλλο συγκεκριμένο, αποδίδει **άλλη έννοια** τότε πρόκειται για **άλλον** όρο (ή άλλο όνομα) κατά κανόνα και άλλου θεματικού πεδίου).

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: π.χ. ο όρος **κώδικας** στον προγραμματισμό ηλεκτρονικού υπολογιστή δεν είναι ο ίδιος όρος με τον όρο **κώδικας** στη νομική, αν και πρόκειται για την ίδια λέξη· αλλά **άλλη** έννοια ίσον **άλλος** όρος.

2 Οι πέντε έννοιες ως «πρωταγωνιστές της γνώσης»

δ. Ένας όρος (ή ένα όνομα)

- είναι «**γνωστός**»/«**γνωστό**» εάν και μόνον εάν **είναι γνωστή** (κατανοητή) η έννοια που αυτός/αυτό αντιπροσωπεύει.
- είναι «**άγνωστος**»/«**άγνωστο**» εάν **δεν είναι γνωστή** (κατανοητή) η έννοιά του έστω και αν αυτός είναι λέξη ή αποτελείται από λέξεις της γενικής γλώσσας.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Οι χαρακτηρισμοί «**γνωστή**»–«**άγνωστη**» χρησιμοποιούνται από παλιά για τις **λέξεις** που συναντώνται από έναν αναγνώστη σε ένα κείμενο και δεν κυριολεκτούν. Δηλαδή, ενώ στην κυριολεξία «**άγνωστο**» = «κάτι που δεν το γνωρίζουμε ως οντότητα», η έννοια «**άγνωστη λέξη**» δεν είναι «λέξη που δεν γνωρίζουμε ως λέξη», διότι ήδη την γνωρίζουμε αφού τώρα μόλις την συναντήσαμε μάθαμε για την ύπαρξή της ως λέξης, την προφορά της, τη γραφή της κτλ.), αλλά είναι «λέξη της οποίας τη **σημασία** δεν γνωρίζουμε» και η **σημασία** της στο συγκεκριμένο συγκεκριμένο ή θεματικό πεδίο είναι συγκεκριμένη **έννοια**.

2 Οι πέντε έννοιες ως «πρωταγωνιστές της γνώσης»

Αφού, βέβαια, όταν αναφερόμαστε στην **έννοια** μεταχειριζόμαστε τους **αντιπροσώπους** της (**κατασήμανση, ορισμό**) είναι φανερό ότι **θα πρέπει να ξέρουμε πότε μιλάμε για τον αντιπρόσωπο ως αντιπρόσωπο και πότε για τον αντιπροσωπευόμενο.**

Έτσι, όπως προαναφέρθηκε, σε έναν **ορισμό** δεν ορίζουμε την **κατασήμανση** αλλά την **έννοια** που αυτή αντιπροσωπεύει.

Για παράδειγμα, στο θεματικό πεδίο (Κίνηση υλικού σημείου), στον **ορισμό** (ορθά διατυπωμένο χωρίς κεφαλαίο αρχικό γράμμα και χωρίς τελεία στο τέλος του):

☞ **επιτάχυνση**: ρυθμός μεταβολής της ταχύτητας ως προς τον χρόνο

η **κατασήμανση** (εδώ είναι όρος) **επιτάχυνση** (α' μέλος) αντιπροσωπεύει την **έννοια** «επιτάχυνση», αλλά και ο **ορισμός** ρυθμός μεταβολής της ταχύτητας ως προς τον χρόνο (β' μέλος) αντιπροσωπεύει πάλι την ίδια **έννοια**.

2 Οι πέντε έννοιες ως «πρωταγωνιστές της γνώσης»

Αν αντί για τον παραπάνω ορισμό, διατυπώσουμε την πρόταση (που **δεν** είναι ορισμός, αλλά ολοκληρωμένη κανονική πρόταση):

☞ **Επιτάχυνση** σημαίνει *ρυθμός μεταβολής της ταχύτητας ως προς τον χρόνο.*

τότε αυτό που λέμε είναι: ο όρος **επιτάχυνση** αποδίδει την έννοια «*ρυθμός μεταβολής της ταχύτητας ως προς τον χρόνο*» και εκφωνούμε μια ολοκληρωμένη πρόταση (στο τέλος της οποίας χρειάζεται τελεία).

Αντίστροφα, όταν διατυπώσουμε την ολοκληρωμένη – πάλι – πρόταση:

☞ Η **επιτάχυνση** ορίζεται ως *ρυθμός μεταβολής της ταχύτητας ως προς τον χρόνο,*

αυτό που λέμε είναι: η έννοια «επιτάχυνση» έχει ορισμό *ρυθμός μεταβολής της ταχύτητας ως προς τον χρόνο.*

2 Οι πέντε έννοιες ως «πρωταγωνιστές της γνώσης»

Όταν γράφουμε την πρόταση: € σημαίνει ευρώ.

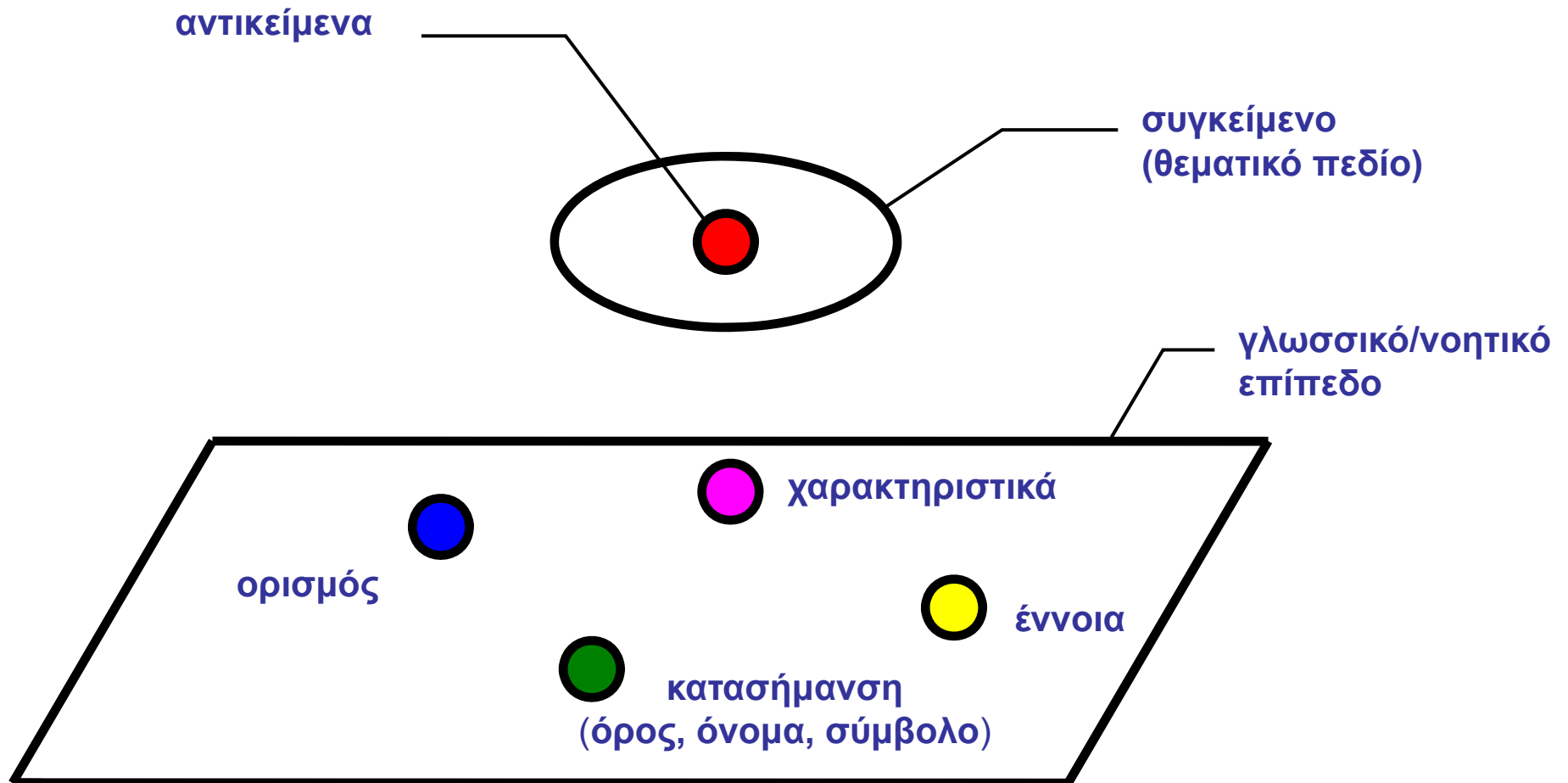
αυτό που λέμε είναι: το σύμβολο € αποδίδει την έννοια «ευρώ» ή ταυτόσημα: την έννοια «euro» ή ταυτόσημα: την έννοια «το κοινό νόμισμα των χωρών: Αυστρία, ..., Φινλανδία»

Ας δούμε, όμως, πιο αναλυτικά την απόκτηση της γνώσης και το ρόλο των προαναφερόμενων «πρωταγωνιστών» της.

Στο σχήμα, με τους κυκλίσκους παριστάνουμε τους εν λόγω πρωταγωνιστές, ενώ με το γεωμετρικό επίπεδο παριστάνουμε το γλωσσικό/νοητικό επίπεδο ενός ανθρώπου. Όλοι οι κυκλίσκοι εκτός από το αντικείμενο είναι πάνω σ' αυτό το επίπεδο (δηλαδή μέσα στον νου του ανθρώπου). Έξω από το επίπεδο είναι ολόκληρος ο κόσμος των αντιληπτών ή συλληπτών αντικειμένων. Με έναν μεγαλύτερο κύκλο γύρω από το αντικείμενο συμβολίζουμε το συγκεκριμένο ή το θεματικό πεδίο.

2 Οι πέντε έννοιες ως «πρωταγωνιστές της γνώσης»

Οι πρωταγωνιστές της γνώσης

2 Οι πέντε έννοιες ως «πρωταγωνιστές της γνώσης»

Θα λέμε ότι έχουμε αποκτήσει την «**πλήρη γνώση**» μιας **έννοιας** όταν ξέρουμε:

- τα **αντικείμενα** που αυτή καλύπτει,
- τα **χαρακτηριστικά** που την αποτελούν (τουλάχιστον τα **ουσιώδη**),
- τον **ορισμό** της και
- την **κατασήμανσή** της.

Στα σχήματα που ακολουθούν δίνονται παραστατικά διάφοροι «**δρόμοι**» για την απόκτηση της **γνώσης** καθώς και περιγραφή του ρόλου κάθε «πρωταγωνιστή» και της σειράς με την οποία αυτός συμμετέχει στον κάθε «δρόμο».

Όταν είναι γνωστή η **κατασήμανση** της έννοιας μπορούμε να αναφερθούμε στην **έννοια** τοποθετώντας μέσα στα εισαγωγικά την **κατασήμανσή** της **ισοδύναμα** με το αν τοποθετήσουμε μέσα στα εισαγωγικά τον ορισμό της.

2 Οι πέντε έννοιες ως «πρωταγωνιστές της γνώσης»

2.1 Δρόμος της γνώσης 1 – Με αφετηρία τα αντικείμενα

Παρατηρούμε, αντιλαμβανόμαστε με τις αισθήσεις μας ή συλλαμβάνουμε με το νου μας, τα **αντικείμενα**.

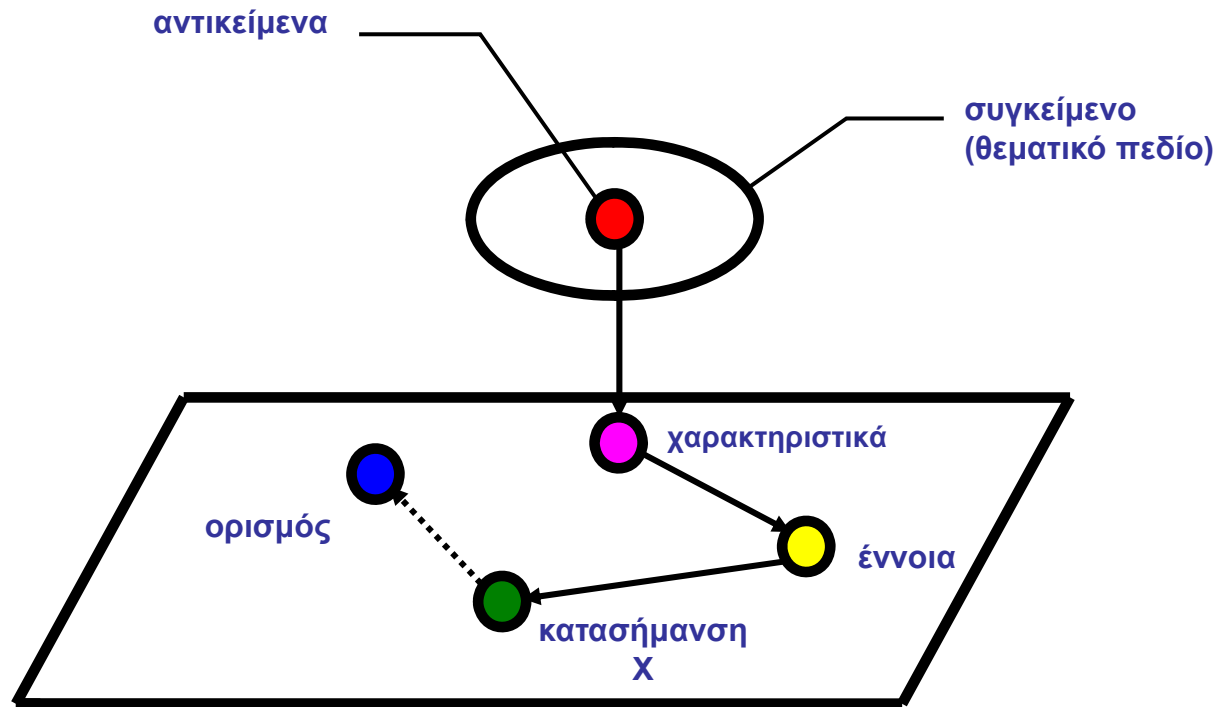
Από τις ιδιότητές τους, σχηματίζουμε στον νου μας τα (ατομικά ή κοινά) **χαρακτηριστικά** τους και συνδυάζοντάς τα με μοναδικό τρόπο δημιουργούμε την **έννοια** που τα αντιπροσωπεύει στον νου μας.

Η **έννοια** πλέον έχει δημιουργηθεί και ας μην ξέρουμε ακόμα τον **όρο/όνομα/σύμβολό** της, το οποίο μπορούμε να πληροφορηθούμε, στη συνέχεια, από άλλον άνθρωπο ή πηγή, όπου μπορούμε να βρούμε και διατυπωμένο **ορισμό** της έννοιας.

Ο δρόμος αυτός εκφράζεται με την ερώτηση και απάντηση που ακολουθούν:

- **Καταλαβαίνω τί κάνει αυτό!** (= διακρίνω τα **χαρακτηριστικά** του)
Πώς το λένε; (Πώς περιγράφεται, πώς ορίζεται η έννοιά του;)
- **Το λένε Χ** (και είναι ...)

2 Οι πέντε έννοιες ως «πρωταγωνιστές της γνώσης»

Δρόμος της γνώσης 1: Πρώτα σχηματίζουμε την *έννοια* και ύστερα μαθαίνουμε την *κατασήμανση* ή και τον *ορισμό* της

Αφετηρία: τα *αντικείμενα*

Διαδρομή: μέσω της *έννοιας*

Τέρμα: η *κατασήμανση* (όρος, όνομα, σύμβολο), ίσως και ο *ορισμός*

Ο δρόμος αυτός εκφράζεται με την ερώτηση και απάντηση που ακολουθούν:

– **Καταλαβαίνω τί κάνει αυτό!** (= διακρίνω τα *χαρακτηριστικά* του)

Πώς το λένε; (Πώς περιγράφεται, **ορίζεται η έννοιά του;**)

– **Το λένε X** (και είναι...)

2 Οι πέντε έννοιες ως «πρωταγωνιστές της γνώσης»

2.2 Δρόμος της γνώσης 2 – Πρώτη «επαφή» με νέο ή νέα αντικείμενα

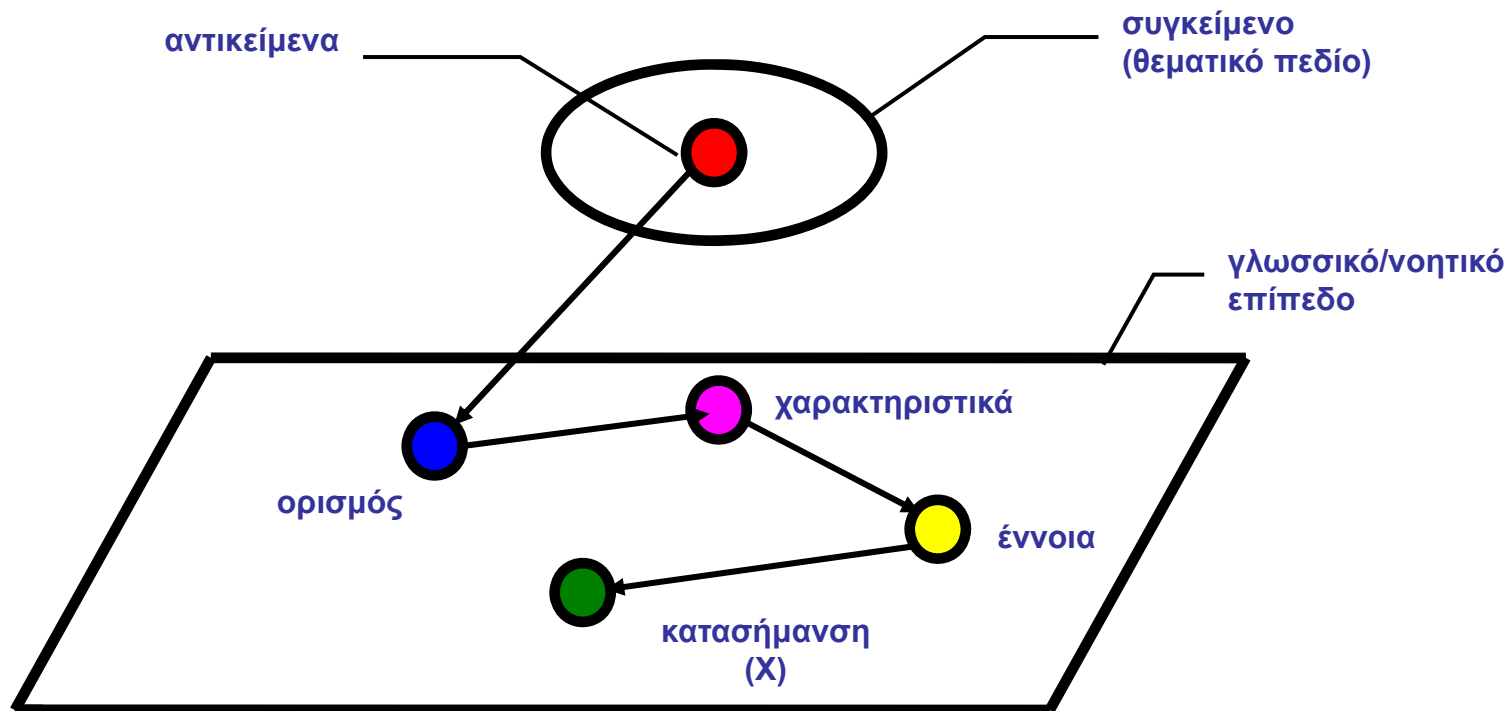
Παρατηρούμε, αντιλαμβανόμαστε με τις αισθήσεις μας ή συλλαμβάνουμε με το νου μας, για πρώτη φορά, ένα νέο (για μας) **αντικείμενο**. Δεν γνωρίζουμε ακόμα τίποτα γι' αυτό.

Ρωτώντας/ερευνώντας, μαθαίνουμε, μέσω ενός **ορισμού** (ή περιγραφής) που μας δίνουν, για τα **χαρακτηριστικά** του και σχηματίζουμε την αντίστοιχη **έννοια** μαθαίνοντας και την **κατασήμανσή** της (εφόσον αυτή ήδη υπάρχει).

Ο δρόμος αυτός εκφράζεται με την ερώτηση και απάντηση που ακολουθούν:

- **Τί είναι αυτό; Τί κάνει;**
Πώς το λένε;
- **Είναι ...** (ορισμός που μέσω των *χαρακτηριστικών* κάνει γνωστή την *έννοια*).
Το λένε Χ.

2 Οι πέντε έννοιες ως «πρωταγωνιστές της γνώσης»

Δρόμος της γνώσης 2: Ερχόμαστε πρώτα σε «επαφή» με τα νέα *αντικείμενα* και αφού μας πούν τον *ορισμό*, μαθαίνουμε την *έννοια* και την *κατασήμανσή* της

Αφετηρία: τα *αντικείμενα*

Διαδρομή: μέσω του *ορισμού* και – εν συνεχεία – της *έννοιας*

Τέρμα: η *κατασήμανση* (όρος, όνομα, σύμβολο)

Ο δρόμος αυτός εκφράζεται με την ερώτηση και απάντηση που ακολουθούν:

– **Τί είναι αυτό; Τί κάνει; Πώς το λένε;**

– **Είναι ... (ορισμός που μέσω των *χαρακτηριστικών* κάνει γνωστή την *έννοια*)**⁴⁸

Το λένε X.

2 Οι πέντε έννοιες ως «πρωταγωνιστές της γνώσης»

2.3 Δρόμος της γνώσης 3 – Πρώτη «επαφή» με την κατασήμεανση

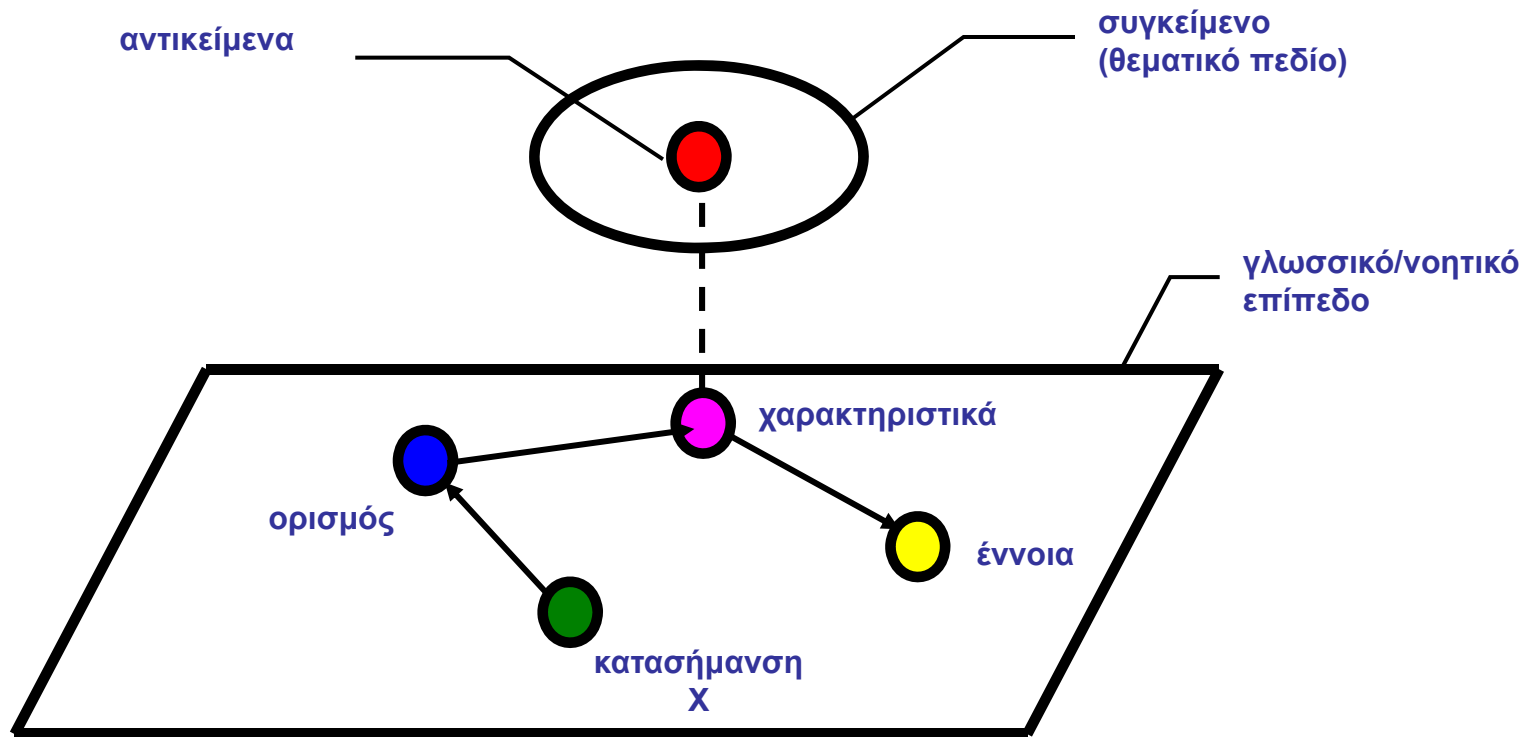
Ακούμε ή διαβάζουμε έναν **όρο** (ή ένα **όνομα**) ή βλέπουμε ένα **σύμβολο**, δηλαδή μια **κατασήμεανση** άγνωστη σε μας ως τώρα.

Ρωτάμε και μας λένε, ή αναζητούμε και βρίσκουμε, έναν **ορισμό** της άγνωστης – ως τώρα – **έννοιας**, μέσω του οποίου μαθαίνουμε τον **συνδυασμό χαρακτηριστικών** που συνθέτουν την **έννοια**, δηλαδή μαθαίνουμε την **έννοια**.

Ο δρόμος αυτός εκφράζεται με την ερώτηση και απάντηση που ακολουθούν:

- **Τί θα πει X; ή Τι σημαίνει X;**
- **X είναι ...** (ορισμός που μέσω των *χαρακτηριστικών* κάνει γνωστή την *έννοια*).

2 Οι πέντε έννοιες ως «πρωταγωνιστές της γνώσης»

2.3 Δρόμος της γνώσης 3 – Πρώτη «επαφή» με την κατασήμανση

Ακούμε ή διαβάζουμε έναν **όρο** (ή ένα **όνομα**) ή βλέπουμε ένα **σύμβολο**, δηλαδή μια **κατασήμανση** άγνωστη σε μας ως τώρα. Ρωτάμε και μας λένε, ή αναζητούμε και βρίσκουμε, έναν **ορισμό** της άγνωστης – ως τώρα – **έννοιας**, μέσω του οποίου μαθαίνουμε τον **συνδυασμό χαρακτηριστικών** που συνθέτουν την **έννοια**, δηλαδή μαθαίνουμε την **έννοια**.

Ο δρόμος αυτός εκφράζεται με την ερώτηση και απάντηση που ακολουθούν:

- **Τί θα πει X; ή Τι σημαίνει X;**
- **X είναι ... (ορισμός που μέσω των χαρακτηριστικών κάνει γνωστή την έννοια).**

2 Οι πέντε έννοιες ως «πρωταγωνιστές της γνώσης»

2.4 Δρόμος της γνώσης 4 – Σύλληψη νέας γνώσης

Έστω ότι από τα (αντιληπτά ή συλληπτά) **αντικείμενα** με τα οποία κάποιος ασχολείται σε μια γλώσσα (Γλώσσα Πηγής) συλλαμβάνει / εφευρίσκει / δημιουργεί μια **νέα έννοια**: έναν νέο συνδυασμό **χαρακτηριστικών**: μια νέα **μονάδα γνώσης**.

Ως δημιουργός της **έννοιας**, μπορεί να διατυπώσει και έναν **ορισμό** της: αυτός θα είναι ο πρωτότυπος **ορισμός** της έννοιας.

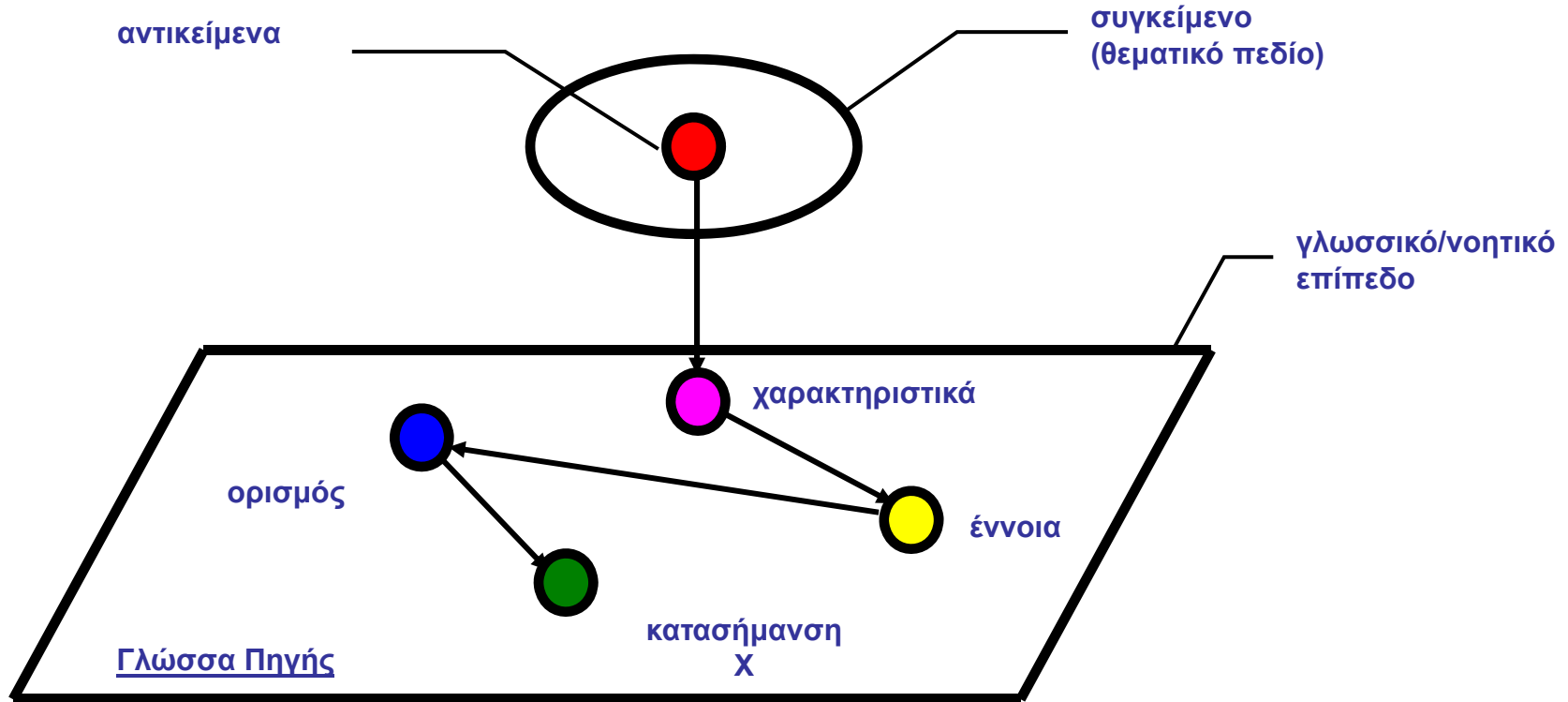
Για την επικοινωνία, όμως, ο ορισμός είναι δύσχρηστος: χρειάζεται μια πιο βολική (σύντομη) παράσταση της έννοιας: χρειάζεται ένας **όρος**, ένα **όνομα** ή ένα **σύμβολο**, δηλαδή μια **κατασήμανση**.

Ο δημιουργός, λοιπόν, της έννοιας γίνεται συνήθως και ο πρώτος ονοματοθέτης της. (Η διεργασία αυτή είναι η **πρωτογενής οροδοσία/ονοματοδοσία**).

Ο δρόμος αυτός εκφράζεται με την ερώτηση και απάντηση:

- **Εύρηκα! Να μια νέα έννοια!** (που δημιουργείται από συγκεκριμένο συνδυασμό **χαρακτηριστικών**)
Πώς θα την ορίσω; Πώς θα την ονομάσω / συμβολίσω;
- **Είναι ...** (ο πρωτότυπος **ορισμός**). **Και την ονομάζω Χ.**

2 Οι πέντε έννοιες ως «πρωταγωνιστές της γνώσης»

Δρόμος της γνώσης 4 – Σύλληψη νέας γνώσης στον νου του πρώτου ονοματοθέτη σε μια Γλώσσα Πηγής (πρωτογενής οροδοσία/ονοματοδοσία):

Αφετηρία: τα αντικείμενα

Διαδρομή: μέσω της έννοιας και του ορισμού

Τέρμα: η κατασήμανση (όρος, όνομα, σύμβολο)

Ο δρόμος αυτός εκφράζεται με την ερώτηση και την απάντηση που ακολουθούν:

- **Εύρηκα! Να μια νέα έννοια!** (που δημιουργείται από συγκεκριμένο συνδυασμό χαρακτηριστικών). **Πώς ορίζεται; Πώς θα την ονομάσω/συμβολίσω;**
- **Είναι ...** (ο πρωτότυπος ορισμός). **Και την ονομάζω X.**

2 Οι πέντε έννοιες ως «πρωταγωνιστές της γνώσης»

2.5 Δρόμος της γνώσης 5 – Μεταφορά νέας γνώσης από μία γλώσσα σε άλλη

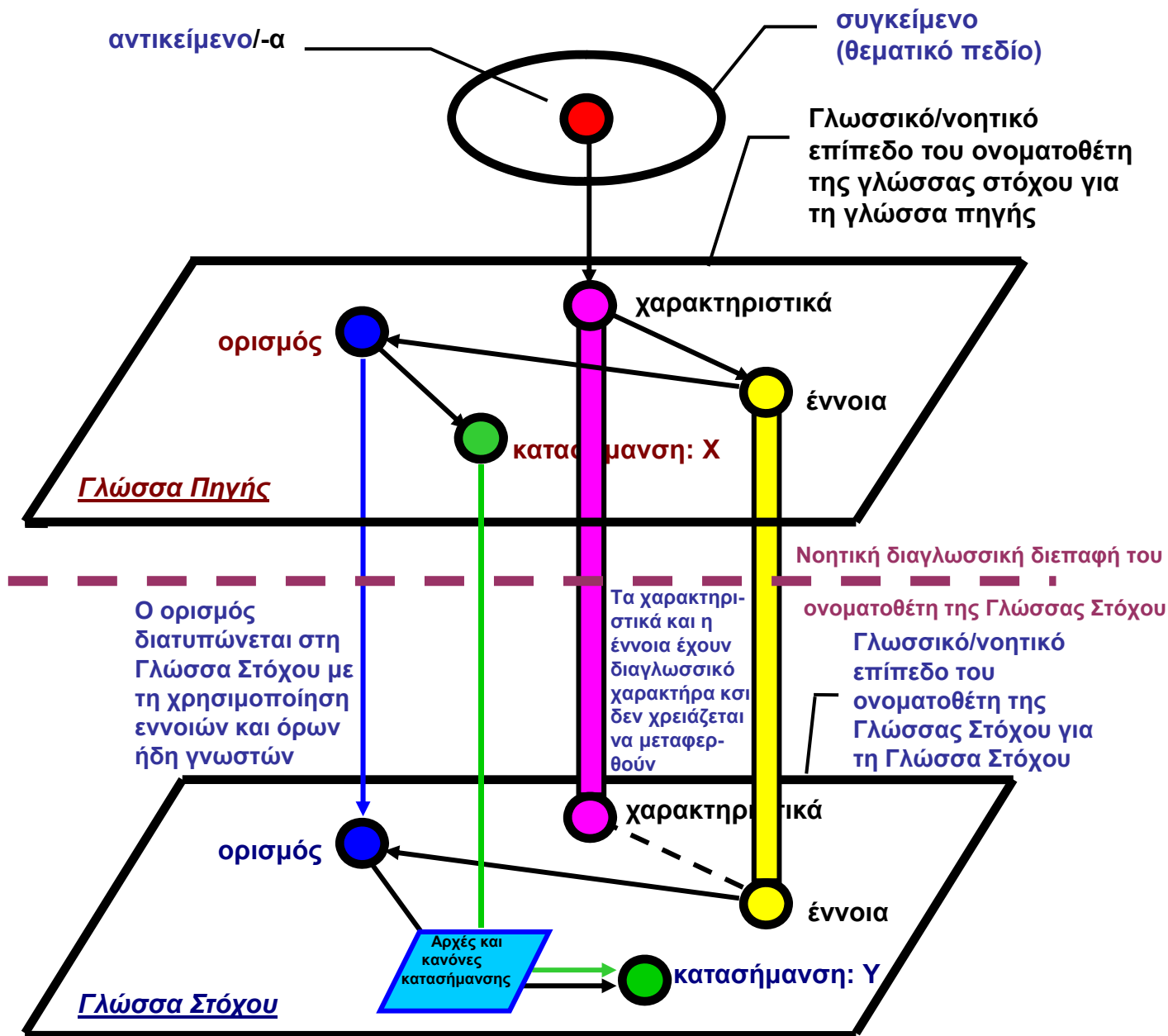
Η μεταφορά γνώσης από γλώσσα σε γλώσσα γίνεται μέσω μιας «**νοητικής γλωσσικής διεπαφής**» στον νου του οροθέτη/ονοματοθέτη της γλώσσας στόχου, ο οποίος έχει στη διάθεσή του **όλα τα στοιχεία** για τους 5 πρωταγωνιστές **μέσω της γλώσσας πηγής** και **μεταφέρει** αυτά που χρειάζεται να μεταφερθούν (**ορισμό** και **κατασήμανση**) στη γλώσσα στόχου.

Η μεταφορά όμως του **ορισμού** δεν είναι της ίδιας φύσης με τη μεταφορά της **κατασήμανσης**. Ο **ορισμός** στη γλώσσα στόχου προκύπτει εύκολα από την **μετάφραση** του ορισμού της γλώσσας πηγής, εφόσον **όλες οι έννοιες που εμπλέκονται στον ορισμό είναι ήδη γνωστές** και στη γλώσσα στόχου και έχουν αποδοθεί με αντίστοιχες **κατασημάνσεις** που και αυτές είναι **γνωστές**.

Η **κατασήμανση** μιας νέας έννοιας όμως **δεν μεταφράζεται**. Εκείνο που γίνεται είναι **επιλογή/υιοθέτηση/δημιουργία** μιας **κατασήμανσης** της νέας έννοιας στη γλώσσα στόχου που θεωρείται **ισοδύναμη** με την κατασήμανση της γλώσσας πηγής.

Εδώ βρίσκεται ολόκληρη η δραστηριότητα της **οροδοσίας**, η οποία βασίζεται σε **αρχές και κανόνες** που έχουν εφαρμογή στη γλώσσα στόχου. Η διεργασία αυτή είναι η **δευτερογενής οροδοσία/ονοματοδοσία**).

2 Οι πέντε έννοιες ως «πρωταγωνιστές της γνώσης»

Μεταφορά της νέας γνώσης από τη Γλώσσα Πηγής στη Γλώσσα Στόχου μέσω της **νοητικής διαγλωσσικής διεπαφής** του ονοματοθέτη της Γλώσσας Στόχου

2 Οι πέντε έννοιες ως «πρωταγωνιστές της γνώσης»

Όστε, κατά την **δευτερογενή οροδοσία/ονοματοδοσία**, ο ονοματοθέτης της γλώσσας στόχου:

- μπορεί, μέσω της γλώσσας πηγής, να ακολουθήσει και κατανοήσει τη νοητική πορεία του ονοματοθέτη της γλώσσας πηγής
(ανάγκη κάλυψης των **νέων αντικειμένων** → διαπίστωση – αφαίρεση – των **χαρακτηριστικών** που αποτελούν τον **νέο συνδυασμό** δηλαδή τη **νέα έννοια** → διατύπωση του **ορισμού** της έννοιας στη γλώσσα πηγής → **σχηματισμός της κατασήμανσής** της στη γλώσσα πηγής)
- έχοντας κατανοήσει, μέσω της γλώσσας πηγής, τόσο τα **χαρακτηριστικά** όσο και την **έννοια** δεν χρειάζεται να «μεταφέρει» αυτά τα δύο στη γλώσσα στόχου δεδομένου ότι αυτά είναι στοιχεία που έχουν **διαγλωσσικό** χαρακτήρα

2 Οι πέντε έννοιες ως «πρωταγωνιστές της γνώσης»

- μπορεί, όμως, να «μεταφέρει» τον **ορισμό** από τη γλώσσα πηγής στη γλώσσα στόχου, εφόσον ο **ορισμός** στη γλώσσα πηγής είναι διατυπωμένος μέσω **γνωστών κατασημάνσεων** της γλώσσας πηγής **για τις οποίες υπάρχουν ήδη οι ισοδύναμες κατασημάνσεις στη γλώσσα στόχου**
(με αυτήν την προϋπόθεση ο **ορισμός** στη γλώσσα στόχου αποτελεί **μετάφρασμα** του ορισμού στη γλώσσα πηγής)
- λαμβάνοντας υπόψη τον **ορισμό** της έννοιας (και στις δύο γλώσσες) και την **κατασήμανσή** της στη γλώσσα πηγής, **σχηματίζει** την **κατασήμανσή** της στη γλώσσα στόχου, εφαρμόζοντας **αρχές και κανόνες κατασήμανσης** που προσιδιάζουν στη γλώσσα στόχου.

2 Οι πέντε έννοιες ως «πρωταγωνιστές της γνώσης»

Αναφερόμενοι στην **λεκτική κατασήμανση** της δευτερογενούς οροδοσίας/ονοματοδοσίας (**δευτερογενή όρο** ή **δευτερογενές όνομα**), σύμφωνα και με τα παραπάνω, επισημαίνουμε τα ακόλουθα:

Η σχέση μεταξύ **πρωτογενούς όρου** και **δευτερογενούς όρου** καθορίζεται μόνο **μέσω της έννοιας** την οποία και οι δύο αντιπροσωπεύουν και πρόκειται για **σχέση ισοδυναμίας**.

Η πρόταση: «**Η απόδοση του αγγλικού όρου X στα ελληνικά είναι Y.**», για την Ορολογία δεν είναι ορθή. Η πρόταση αυτή αποκτά νόημα μόνο αν λέγοντας «**απόδοση του όρου X**» εννοούμε «**απόδοση της έννοιας του όρου X**» με τον **ισοδύναμο ελληνικό όρο Y**.

Ακόμα λιγότερο ορθή είναι η πρόταση: «**Ο αγγλικός όρος X μεταφράζεται στα ελληνικά ως Y.**». Δηλαδή, ο δευτερογενής όρος δεν αποτελεί **απόδοση** ούτε **μετάφρασμα** του πρωτογενούς όρου. Ο δευτερογενής όρος αποτελεί **ισοδύναμο** του πρωτογενούς όρου.

2 Οι πέντε έννοιες ως «πρωταγωνιστές της γνώσης»

Ο μηχανισμός σχηματισμού του πρωτογενούς όρου βοηθά πολλές φορές στον σχηματισμό του δευτερογενούς όρου (**Αναλογικός Κανόνας**), αλλά ποτέ χωρίς αναφορά στην έννοια!

Εάν δεν γίνει κατανοητή η έννοια του πρωτογενούς όρου, η οποιαδήποτε «απόδοση» ή «μετάφρασή» του από τη γλώσσα πηγής στη γλώσσα στόχου ενέχει τον κίνδυνο δημιουργίας ακατάλληλου μεταφραστικού δανείου απαράδεκτου από τους ειδικούς του θεματικού πεδίου.

2 Οι πέντε έννοιες ως «πρωταγωνιστές της γνώσης»

Από τα παραπάνω, είναι φανερός ο κεντρικός ρόλος της **έννοιας** στην Ορολογία.

Αυτό δεν συμβαίνει στη γλωσσολογία και στη λεξικογραφία.

Η Ορολογία «**βλέπει**» πρώτιστα την **έννοια**, είναι **εννοιοστρεφής (concept-oriented)**,

ενώ η λεξικογραφία «**βλέπει**» πρώτιστα τη **λέξη**, είναι **λεξιστρεφής (word-oriented)**.

Μεταξύ ενός **ορολογικού λήμματος** και ενός **λεξικογραφικού λήμματος** υπάρχει σημαντική διαφορά:

Το πρώτο αφορά πάντοτε **μία και μόνο μία έννοια**, ανεξάρτητα από τις *κατασημάνσεις* της που μπορεί να είναι περισσότερες από μία. Το δεύτερο αφορά **μία και μόνο λέξη** την οποία εξετάζει σε διάφορα συγκείμενα ή θεματικά πεδία και δίνει τη *σημασία* της στην κάθε περίπτωση. που – τις περισσότερες φορές – δεν είναι άλλο παρά μια άλλη *έννοια*.⁵⁹

2 Οι πέντε έννοιες ως «πρωταγωνιστές της γνώσης»

Για παράδειγμα, το (παραγραφοποιημένο) λήμμα **ορμή** από το **Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής (ΛΚΝ)**.

ορμή η [ormí] O29 :

1α. πολύ γρήγορη ή βίαιη κίνηση:

Η ~ του ανέμου / του ποταμού. Το αυτοκίνητο διαλύθηκε πέφτοντας με ~ επάνω σε ένα δέντρο.

1β. (φυσ.) ανυσματικό μέγεθος που ισούται με το γινόμενο της μάζας κάθε κινούμενου σώματος επί την ταχύτητά του:

~ και κρούση. Μέτρηση της ορμής.

2. ένταση, βιαιότητα:

Ο εχθρός υποχώρησε μπροστά στην ~ του στρατού μας. Η ~ των κυμάτων / της βροχής / της φωτιάς.

3α. η ενεργητικότητα, η ζωτικότητα:

Νεανική ~. Η ~ που κάθε άνθρωπος έχει συγκεντρωμένη μέσα του.

3β. (ψυχ.) προδιάθεση του ανθρώπου για ικανοποίηση βιολογικών του αναγκών:

Ορμές και τάσεις. Ενσυνείδητες / ενστικτώδεις ορμές. Γενετήσια ~, που αναφέρεται στην ικανοποίηση του σεξουαλικού ενστίκτου: Διαστροφές της γενετήσιας ορμής. || (οικ., πληθ.) η γενετήσια ορμή: Δεν έχει ορμές, είναι σεξουαλικά ανίκανος.

3γ. έντονη επιθυμία για κτ.:

~ για άγνωστες χώρες / για μεγάλα έργα.

[λόγ.: 1α, 2, 3γ: αρχ. *όρμη*· 1β: σημδ. γαλλ. *impulsion*· 3α, β: σημδ. γαλλ. *Élan* & γερμ. *Trieb*]

2 Οι πέντε έννοιες ως «πρωταγωνιστές της γνώσης»

Δίνοντας στο λήμμα τη μορφή Πίνακα λαμβάνουμε, για κάθε περίπτωση χρήσης ή θεματικό πεδίο που δηλώνεται ρητά ή υπονοείται από το λεξικογραφικό λήμμα, **μία** οριζόντια γραμμή του Πίνακα.

Ο Πίνακας αυτός αποκαλύπτει ότι το κείμενο του λεξικογραφικού λήμματος **ορμή** του ΛΚΝ αναλύεται σε **έξι ορολογικά λήμματα**.

Δηλαδή, για κάθε οριζόντια γραμμή του Πίνακα, η λέξη **ορμή** είναι **όρος** και η **σημασία** της δεν είναι άλλη από την **έννοια** «**ορμή**» στο σχετικό θεματικό πεδίο ή συγκεκριμένο.

Στα δύο από τα έξι ορολογικά λήμματα η **ορμή** αποτελεί **ειδικό όρο** (στα θεματικά πεδία <φυσική> και <ψυχολογία>), ενώ στα τέσσερα άλλα η **ορμή** αποτελεί **κοινό όρο** (όρο της γενικής γλώσσας).

Γενικά, με εξαίρεση τα λήμματα που είναι **λειτουργικές λέξεις** (άρθρα, προθέσεις, σύνδεσμοι, μόρια κτλ.),

στο κείμενο των ορισμών ενός λεξικογραφικού **λήμματος** σε ένα γενικό λεξικό, για κάθε ένα θεματικό πεδίο για το οποίο **περιλαμβάνεται ορισμός** αποδίδεται και **μία έννοια** και όταν λέμε **σημασία** του λήμματος στο συγκεκριμένο πεδίο αυτή δεν είναι παρά η **έννοια** της οποίας το **λεξικογραφικό λήμμα** αποτελεί **όρο**.

2 Οι πέντε έννοιες ως «πρωταγωνιστές της γνώσης»

Πίνακας – Όρισμοί – Παραδείγματα χρήσης και Θεματικά πεδία του λήμματος «ορμή» του ΛΚΝ

Αρ.	Λέξη	Ορισμός σημασίας/ έννοιας	Παραδείγματα χρήσης (συγκείμενο)	Θεματικό πεδίο
1α	ορμή	πολύ γρήγορη ή βίαιη κίνηση	Η ορμή του ανέμου / του ποταμού. Το αυτοκίνητο διαλύθηκε πέφτοντας με ορμή επάνω σε ένα δέντρο.	κοινός όρος
1β	ορμή	ανυσματικό μέγεθος που ισούται με το γινόμενο της μάζας κάθε κινούμενου σώματος επί την ταχύτητά του	ορμή και κρούση. Μέτρηση της ορμής	όρος της φυσικής
2	ορμή	ένταση, βιαιότητα	Ο εχθρός υποχώρησε μπροστά στην ορμή του στρατού μας. Η ορμή των κυμάτων / της βροχής / της φωτιάς.	κοινός όρος
3α	ορμή	η ενεργητικότητα, η ζωτικότητα	Νεανική ορμή . Η ορμή που κάθε άνθρωπος έχει συγκεντρωμένη μέσα του.	κοινός όρος
3β	ορμή	προδιάθεση του ανθρώπου για ικανοποίηση βιολογικών του αναγκών	Ορμές και τάσεις. Ενσυνείδητες / ενστικτώδεις ορμές . Γενετήσια ορμή , που αναφέρεται στην ικανοποίηση του σεξουαλικού ενστίκτου: Διαστροφές της γενετήσιας ορμής. (οικ., πληθ.) η γενετήσια ορμή : Δεν έχει ορμές , είναι σεξουαλικά ανίκανος.	όρος της ψυχολογίας
3γ	ορμή	έντονη επιθυμία για κτ.	ορμή για άγνωστες χώρες / για μεγάλα έργα.	κοινός όρος

3 Οι αρχές σχηματισμού όρων και οι μηχανισμοί σχηματισμού ελληνικών όρων

Το Ελληνικό Πρότυπο **ΕΛΟΤ 402** ,

«Ορολογική εργασία – Αρχές και μέθοδοι»,

μαζί με τα Ελληνικά Πρότυπα

ΕΛΟΤ 561-1 *«Ορολογική εργασία – Λεξιλόγιο – Μέρος 1: Θεωρία και εφαρμογή»*

και

ΕΛΟΤ 561-2 *«Ορολογική εργασία – Λεξιλόγιο – Μέρος 2: Πληροφορικές εφαρμογές»*,

επεξεργασμένα από την επιτροπή **ΕΛΟΤ/ΤΕ21**

αποτελούν τα **θεμελιώδη τυποποιητικά έγγραφα** που καλύπτουν τις βασικές έννοιες, τους όρους και τις αρχές και μεθόδους της Ορολογίας, προσαρμοσμένα **στην** ελληνική γλώσσα και **για** την ελληνική γλώσσα.

3 Οι αρχές σχηματισμού όρων και οι μηχανισμοί σχηματισμού ελληνικών όρων

Ένα από τα πιο σημαντικά κεφάλαια του προτύπου **ΕΛΟΤ 402** είναι οι **Αρχές σχηματισμού όρων**.

Οι **αρχές** αυτές έχουν διαγλωσσικό χαρακτήρα και έχουν διατυπωθεί από τον ISO και εφαρμόζονται τόσο κατά τη **δημιουργία νέων όρων** όσο και κατά την **επιλογή** του πλέον κατάλληλου **μεταξύ** δύο ή περισσότερων **συνώνυμων** όρων.

Οι αρχές αυτές είναι επτά και αναφέρονται στο ΕΛΟΤ 402 ως εξής (η σειρά αναγραφής δεν έχει αξιολογική σημασία):

- **Διαφάνεια** (**transparency**)
- **Συνέπεια** (**consistency**)
- (Γλωσσική) **Καταλληλότητα** (**appropriateness**)
- (Γλωσσική) **Οικονομία** (**linguistic economy**)
- **Παραγωγικότητα** (και **συνθετικότητα**) (**derivability and compoundability**)
- (Γλωσσική) **Ορθότητα** (**linguistic correctness**)
- (Γλωσσική) **Εντοπιότητα** (**preference for native language**)»

3 Οι αρχές σχηματισμού όρων και οι μηχανισμοί σχηματισμού ελληνικών όρων

Οι «**μηχανισμοί σχηματισμού ελληνικών όρων**» περιγράφονται αναλυτικά στο Παράρτημα Α του προτύπου **ΕΛΟΤ 402**

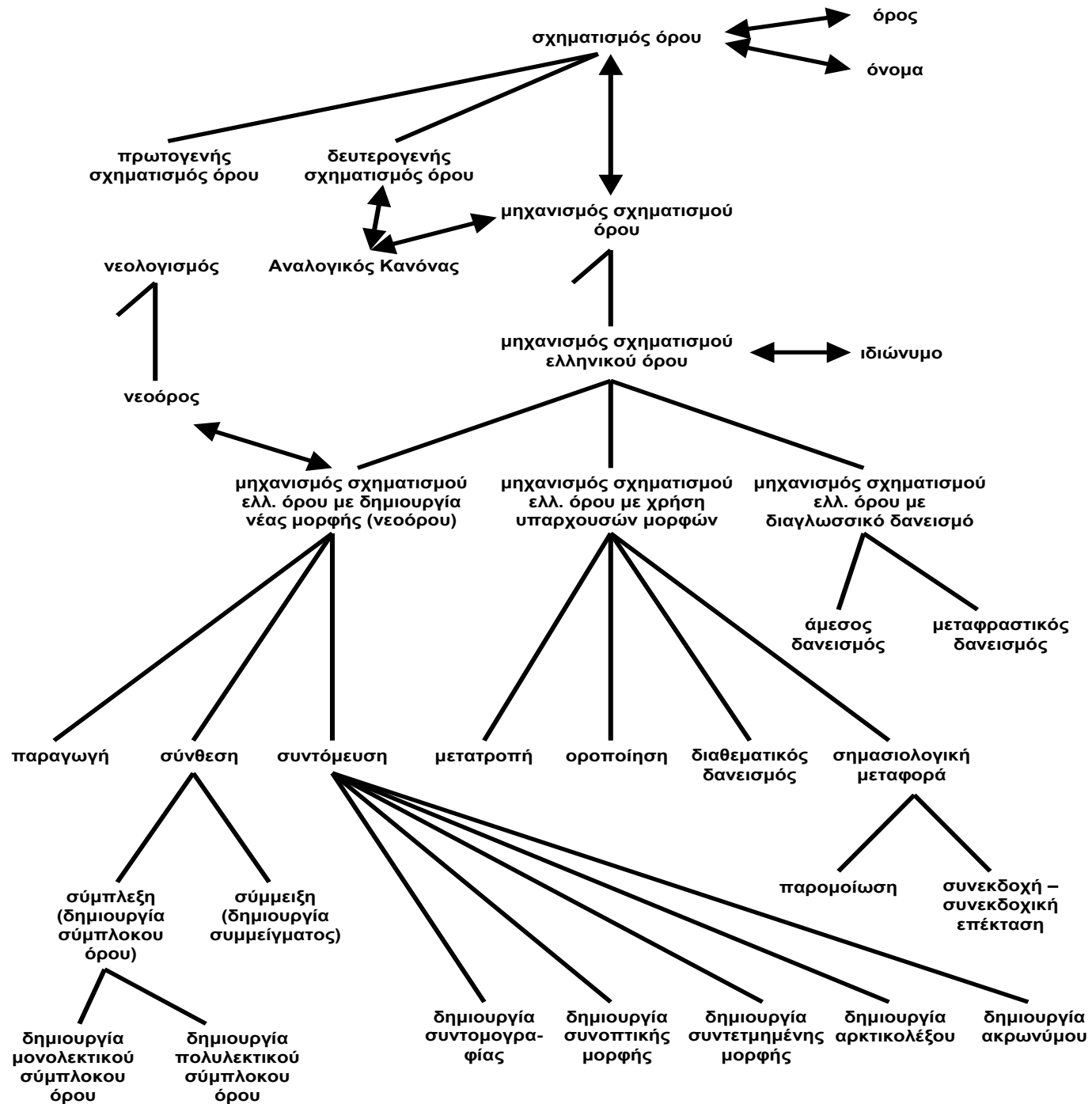
Καταρχήν διευκρινίζεται ότι με τον όρο **σχηματισμός όρου** καλύπτεται και ο **σχηματισμός ονόματος** γιατί και αυτός υπακούει στους ίδιους κανόνες.

Στην **ελληνική**, όπως και σε άλλες γλώσσες (π.χ. **αγγλική, γαλλική**) υπάρχουν **τρεις γενικοί τρόποι σχηματισμού όρων**:

1. η **δημιουργία νέων μορφών (νεοόρων)**
2. η **χρήση υπαρχουσών μορφών** και
3. ο **διαγλωσσικός δανεισμός**.

Στο πρότυπο ΕΛΟΤ 402 αναπτύσσονται αναλυτικά και με πολλά παραδείγματα και οι τρεις αυτοί τρόποι με όλες τις ειδικές διεργασίες τους. Η γνώση τους αποτελεί χρησιμότερο εφόδιο για τον ονοματοθέτη οποιουδήποτε θεματικού πεδίου.

Οι «**μηχανισμοί σχηματισμού ελληνικών όρων**» συνοψίζονται στο ακόλουθο εννοιοδιάγραμμα:

4 Σχέδιο σεμιναριακού προγράμματος για την κατάρτιση των μελών του Δικτύου Ορολογίας

Τα πρόσωπα-μέλη του *Δικτύου Ορολογίας για την Ελληνική Γλώσσα και Μετάφραση* χρειάζεται να αποκτήσουν μια «**κοινή γλωσσική αντίληψη**» σε ό,τι αφορά τα **ορολογικά θέματα** στα οποία δέχονται να συμμετάσχουν και να συμβάλουν.

Τα μέλη αυτά προέρχονται από, ή ασχολούνται με **διαφορετικά θεματικά πεδία**, και – φυσικά – **όχι μόνο γλωσσικά θεματικά πεδία**:

είναι επιστήμονες, επαγγελματίες ή ενδιαφερόμενοι με διαφορετικές σπουδές, ο καθένας από τους οποίους έχει την **προσωπική του αντίληψη** για τη γλώσσα,

ενώ οι περισσότεροι δεν έχουν **ορολογική παιδεία**, αφού η Ορολογία, ως επιστημονικός κλάδος, ελάχιστα αντιμετωπίζεται στα προγράμματα σπουδών της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ενώ στη δευτεροβάθμια είναι ουσιαστικά ανύπαρκτη.

4 Σχέδιο σεμιναριακού προγράμματος για την κατάρτιση των μελών του Δικτύου Ορολογίας

Φυσικά, όλα τα μέλη **μιλούν, γράφουν και αγαπούν** την **Κοινή Νεοελληνική**,

στο πλαίσιο της οποίας καλούνται να συνεργαστούν και να συμβάλουν στη μελέτη, βελτίωση ή δημιουργία **ορολογικών πόρων**.

Δεν αρκεί, όμως, το υποκειμενικό αισθητήριο, το λεγόμενο **γλωσσικό αισθητήριο**, του καθενός μέλους.

Για να μιλήσουμε για **έννοιες** και **όρους**, πρέπει πρώτα όλοι να έχουμε την ίδια «ιδέα» στο νου μας

όταν λέμε **έννοια** ή όταν λέμε **όρος**·

όταν λέμε **ορισμός** ή όταν λέμε **κατασήμανση**·

όταν λέμε **συνώνυμο** ή όταν λέμε **ομώνυμο** κτλ.

4 Σχέδιο σεμιναριακού προγράμματος για την κατάρτιση των μελών του Δικτύου Ορολογίας

Η διεθνής συνεργασία στον τομέα της Ορολογίας, στο πλαίσιο των εργασιών του **ISO**, συντελείται στις υποεπιτροπές και στις ομάδες εργασίας της Τεχνικής Επιτροπής **ISO/TC 37 «Terminology and other language and content resources»** και τα αποτελέσματά της δημοσιοποιούνται κωδικοποιημένα σε μια σειρά από Διεθνή Πρότυπα (Πρότυπα **ISO**).

Στον ελληνικό χώρο λειτουργεί, ως κατοπτρική της ISO/TC 37, η Τεχνική Επιτροπή **ΕΛΟΤ/ΤΕ 21 «Ορολογία – Γλωσσικοί πόροι»**, με τη γραμματειακή υποστήριξη του ΤΕΕ.

Η **ΤΕ21** είναι και ένα από τα **ιδρυτικά συλλογικά μέλη** της **ΕΛΕΤΟ**.

Σ' αυτήν την επιτροπή συνεργάζονται γόνιμα ο ΕΛΟΤ, το ΤΕΕ και η ΕΛΕΤΟ μαζί με άλλους εθνικούς φορείς και επεξεργάζονται τα **ισοδύναμα Ελληνικά Πρότυπα** (πρότυπα ΕΛΟΤ) που αποτελούν προσαρμογή των Διεθνών Προτύπων για την ελληνική γλώσσα.

4 Σχέδιο σεμιναριακού προγράμματος για την κατάρτιση των μελών του Δικτύου Ορολογίας

Για τα ακόλουθα Διεθνή Πρότυπα της **ISO/TC 37** έχουν εκπονηθεί από την **TE21** τα αναγραφόμενα ισοδύναμα Ελληνικά Πρότυπα και έχουν εκδοθεί από τον ΕΛΟΤ:

1. **ISO 1087-1:2000**, *Terminology work – Vocabulary – Part 1: Theory and application*
ΕΛΟΤ 561-1:2006, *Ορολογική εργασία – Λεξιλόγιο – Μέρος 1: Θεωρία και εφαρμογή*
2. **ISO 1087-2:2000**, *Terminology work -- Vocabulary -- Part 2: Computer applications*
ΕΛΟΤ 561-2:2007, *Ορολογική εργασία – Λεξιλόγιο – Μέρος 2: Πληροφορικές εφαρμογές*
3. **ISO 704:2000**, *Terminology work – Principles and methods*
ΕΛΟΤ 402:2010, *Ορολογική εργασία – Αρχές και μέθοδοι*
4. **ISO 860:2007**, *Terminology work – Harmonization of concepts and terms*
ΕΛΟΤ 562:2014, *Ορολογική εργασία – Εναρμόνιση εννοιών και όρων*

4 Σχέδιο σεμιναριακού προγράμματος για την κατάρτιση των μελών του Δικτύου Ορολογίας

5. **ISO 29383:2010**, *Terminology policies – Development and implementation*
ΕΛΟΤ 1443:2012: Ορολογικές πολιτικές. Ανάπτυξη και υλοποίηση
6. **ISO 23185:2009**, *Assessment and benchmarking of terminological resources -- General concepts, principles and requirements*
ΕΛΟΤ 1443:2014, Αξιολόγηση ορολογικών πόρων – Γενικές έννοιες, αρχές και απαιτήσεις

ενώ, σήμερα, η ΤΕ21 επεξεργάζεται το **ΕΛΟΤ 1447** ελληνικό ισοδύναμο με το **ISO 12616**:

7. **ISO 12616:2002**, *Translation-oriented terminography*
ΕΛΟΤ 1447, Μεταφρασεοστρεφής ορογραφία (σχέδιο υπό επεξεργασία)

4 Σχέδιο σεμιναριακού προγράμματος για την κατάρτιση των μελών του Δικτύου Ορολογίας

Τα τέσσερα πρώτα από αυτά τα πρότυπα αφορούν την **ορολογική εργασία** και πρέπει να λαμβάνονται υπόψη από τους ανθρώπους που ασχολούνται με την ορολογική εργασία (*δημιουργούν, αξιολογούν, υιοθετούν ή επεξεργάζονται όρους ή συντάσσουν ορολόγια, κ.ά.*).

Βασικά στοιχεία από το πρότυπο **ΕΛΟΤ 402** (ISO 704), όπως έχει λεχθεί, είναι :

- οι διαγλωσσικές **Αρχές σχηματισμού όρων** και
- οι **Μηχανισμοί σχηματισμού ελληνικών όρων**)

4 Σχέδιο σεμιναριακού προγράμματος για την κατάρτιση των μελών του Δικτύου Ορολογίας

Για την απόκτηση κοινής αντίληψης σε ό,τι αφορά την **ορολογική εργασία** στην οποία θα κληθούν να συμμετάσχουν τα μέλη του *Δικτύου Ορολογίας για την Ελληνική Γλώσσα και Μετάφραση*

– ώστε να εφαρμόζουν *κοινές αρχές* στην ορολογική εργασία τους και *κοινή γλώσσα* στη συνεργασία τους –

τόσο τα **αρχικά** όσο και τα **εκάστοτε νέα μέλη** του Δικτύου συνιστάται να ενημερωθούν σταδιακά και να κατανοήσουν το περιεχόμενο των παραπάνω προτύπων,

στο πλαίσιο ενός κατάλληλου σεμιναριακού προγράμματος ορολογικής κατάρτισης, με τη συμβολή των τριών φορέων ΕΛΕΤΟ–ΕΛΟΤ–ΤΕΕ στο πλαίσιο της TE21.

4 Σχέδιο σεμιναριακού προγράμματος για την κατάρτιση των μελών του Δικτύου Ορολογίας

Σχέδιο προγράμματος ορολογικής κατάρτισης των μελών του Δικτύου

Μάθημα 1

Αντικείμενα, αντιληπτές ή συλληπτές οντότητες – Έννοιες, νοητικοί αντιπρόσωποι των αντικειμένων – Τα χαρακτηριστικά και η έννοια – Πλάτος της έννοιας – Τύποι εννοιών – Τύποι χαρακτηριστικού – Βάθος των εννοιών.

Μάθημα 2

Σχέσεις μεταξύ των εννοιών – Ιεραρχικές (ειδογονικές και μεριστικές) και συσχετικές σχέσεις – Συστήματα εννοιών – εννοιοδιαγράμματα.

Μάθημα 3

Ορισμοί, παραστατικές περιγραφές των εννοιών – Φύση των ορισμών – Τύποι ορισμών – Γραφή των ορισμών (Αρχές για τη γραφή των ορισμών, Η συστημική φύση των ορισμών, Η λακωνικότητα των ορισμών, Ένδειξη του θεματικού πεδίου, Αρχή της υποκατάστασης) – Ελαττωματικοί ορισμοί (Κυκλικοί ορισμοί, Ελλιπείς ορισμοί, Αρνητικοί ορισμοί).

4 Σχέδιο σεμιναριακού προγράμματος για την κατάρτιση των μελών του Δικτύου Ορολογίας

Μάθημα 4

Κατασημάνσεις (όροι, ονόματα, σύμβολα), παραστατικοί αντιπρόσωποι των εννοιών – Φύση και τύποι των κατασημάνσεων – Όροι – Σχέσεις όρων ή κατασημάνσεων και εννοιών (Μονοσημία, Πολυσημία, Ομωνυμία και συνωνυμία) – Σχηματισμός των όρων – Αρχές σχηματισμού όρων (Διαφάνεια, Συνέπεια, Γλωσσική καταλληλότητα, Γλωσσική οικονομία, Παραγωγικότητα και συνθετικότητα, Γλωσσική ορθότητα, Γλωσσική εντοπιότητα).

Μάθημα 5

Ορολογική εργασία και ορολογικά προϊόντα – Τυποποίηση και Ορολογία (Η σημασία των όρων στην τυποποίηση, Διαβάθμιση αποδεκτότητας όρων, Αποδοκιμασία των όρων, Εναρμόνιση εννοιών και όρων, Μεταγραφή και μεταγραμματισμός) – Μηχανισμοί σχηματισμού όρων (Γενικά, Μηχανισμοί σχηματισμού ελληνικών όρων, Δημιουργία νέων μορφών (νεοόρων), Χρήση υπαρχουσών μορφών, Διαγλωσσικός δανεισμός, Η δημιουργία ιδιωνύμου. Ανάλυση των όρων. Ο «Αναλογικός Κανόνας» της ονοματοδοσίας).

4 Σχέδιο σεμιναριακού προγράμματος για την κατάρτιση των μελών του Δικτύου Ορολογίας

Μάθημα 6

Ορογραφία, ορολογικά προϊόντα και δεδομένα. Βάσεις ορολογικών δεδομένων, εργαλεία και άλλοι πόροι. Αναζήτηση και επιλογή κατάλληλου όρου. Ειδική ορολογία και ειδικοί πεδίου. Αξιολόγηση ορολογικών πόρων.

Μάθημα 7

Ανακεφαλαίωση μέσω υποδειγματικής επίλυσης επιλεγμένων ασκήσεων επί της ύλης του Σεμιναρίου.

Το προτεινόμενο Σεμινάριο βασίζεται στο έργο των επιτροπών **ISO/TC37** και **ΕΛΟΤ/ΤΕ21** και, εκτός από τον **ομιλούντα**, ο οποίος έχει αναπτύξει και διδάσκει, από το 2003, το μεγαλύτερο μέρος της ύλης του στο διαπανεπιστημιακό Μεταπτυχιακό «**Τεχνογλωσσία**», θα συμμετάσχουν ως εκπαιδευτές, από την ΤΕ21: η συντονίστριά της **Κατερίνα Τοράκη** και ο υπεύθυνος του ΕΛΟΤ, **Γιάννης Σαριδάκης** και ενδεχομένως και άλλα μέλη της ΤΕ21 ή του Γενικού Επιστημονικού Συμβουλίου (ΓΕΣΥ) της ΕΛΕΤΟ. Η ύλη του Σεμιναρίου θα εμπλουτίζεται και με νέα στοιχεία που θα κρίνονται απαραίτητα.